

BIZTOS KEZEKBEN A MAGÁNSZFÉRÁNK – DE JÓ KEZEKBEN IS?

Tudományos diákköri dolgozat

Jelige: Alkony

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	3
I. Jog a magánélethez – a magánélet joga.....	4
1. A magánélet, magánszféra fogalma, jogelméleti alapok	4
2. A magánélethez való jog jellemzői.....	8
3. A magánélet védelméhez való jog tartalma és határai	11
3.1. Pozitív oldal – a jog tartalma	11
3.1.1. A magánszféra és a kommunikációs alapjogok	12
3.1.2. Információs magánszféra	14
3.2. Negatív oldal – a jog határai	16
II. Változások a magánélet terjedelme, illetve védelme terén.....	18
1. Intézményi változások	18
1.1. Alkotmánybíróság	18
1.2. Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság.....	20
1.3. Rendes bíróságok	22
2. Tartalmi változások.....	22
2.1. Az Alaptörvényben	22
2.2. Az Alaptörvényen kívül.....	23
2.2.1. Médiatartalmak és magánszféra	23
2.2.2. Adatvédelem	25
2.2.3. Családi kapcsolatok	27
2.2.4. Gazdasági magánszféra	30
2.2.5. Munka és magánszféra	31
Összegzés.....	33
Irodalomjegyzék.....	36

Bevezetés

Dolgozatomban a magánélet alkotmányos védelmével foglalkozom, pontosabban annak néhány aspektusával, hiszen számos védendő érték tartozik az ember magánszférájába. A téma talán mindig aktuális, de az új Alaptörvény által hozott, illetve az elmúlt két és fél évben történt jogi változások rengeteg problémát vetnek fel.

A dolgozat ezek alapkérdéseit járja körül és vizsgálja meg alkotmányjogi, valamint némiképp jogelméleti nézőpontból, hiszen az elméleti megalapozást mindenképpen szükségesnek tartom a változások megértéséhez és értékeléséhez.

Ehhez felhasználtam magyar és külföldi szerzők munkáit, amerikai, német, strasbourgi, illetve más döntéseket, egyéb forrásokat is. Kiemelten támaszkodtam az Alkotmánybíróságnak a témával kapcsolatos határozataira, hiszen ezek a jövőben is irányt mutathatnak a magyar jogalkotónak (és jogalkalmazónak). Hangsúlyoznom kell, hogy az alapjogokra vonatkozó elméleti megalapozás nem fogja át kimerítően az ide kapcsolódó bőséges szakirodalmat, hiszen ez meghaladta volna egy TDK dolgozat kereteit.

Úgy látom, hogy ma Magyarországon legalább akkora veszélyt jelent az állami beavatkozás a magánéletre, mint a sokszor hangsúlyozott információs-technikai változások, ezért néhány példát hoztam a jogalkotás magánszféra-védelem szempontjából vizsgálat tárgyává tehető termékeire, kitérve természetesen az Alaptörvényre is.

A dolgozat első fejezetében az volt a célom, hogy a magánélet tartalmát, jellemzőit feltárva egy olyan fogalomrendszert és kontextust vázoljak fel, amiben el tudom helyezni az elmúlt két évből származó, a magánszférát érintő magyar jogszabályokat.

A második fejezetben olyan változásokat elemzek, amelyek kapcsolatban vannak a magánszférával, visszautalva az elméleti megalapozásra és annak segítségével értékelve, hogy az Alaptörvény, valamint az annak nyomán születő néhány törvény milyen hatással van a magánélet korábbi magyar felfogására, védelmi szintjére, illetve mennyire illeszkedik az európai trendhez.

Azokra a kérdésekre kerestem a választ, hogy hogyan viszonyul a hazai jogalkotó az emberek magánélet tiszteletben tartásához való jogához, kimutatható-e ebben egy egyértelmű irány, tendencia. Ha igen, és az negatív, milyen intézmények, eszközök vannak a jogrendszerben, amik ezt ellensúlyozhatják, illetve az ezeket ért esetleges változások ellenére megfelelően betöltik-e a funkciójukat.

I. JOG A MAGÁNÉLETHEZ – A MAGÁNÉLET JOGA

A magánélet (...) akkor a legnyilvánvalóbb, amikor nincs.

/Christopher Moore/

1. A magánélet, magánszféra fogalma, jogelméleti alapok

A magánélet szabadságával, illetve a magánszféra jogi védelmével foglalkozó szakirodalomban egy kérdésben minden szerző egyetért: *a fogalom, a téma nagyon tág, heterogén, nehezen körvonalazható, és lehetetlen felsorolni a magánélet védelmét biztosító jogokat, illetve azokat a területeket, amelyek ezek felhívását igénylik.*

A magánélet problematikája lényegében egyidős a társadalmak életével, az ezzel kapcsolatos viták azonban viszonylag új keletűek, ami azzal magyarázható elsősorban, hogy a magánélet védelme az új és hatékony információs technológiák megjelenésével, széles körű elterjedésével nagyon sérülékennyé vált, illetve az emberekben is egyre inkább tudatosul, hogy a magánélet értelmezése szorosan összefügg a személyiség, a társadalom és az egyén szerepéről, helyéről vallott eszmékkel.¹ Az információs technológiai változásoknak a jogi szabályozásban is tükröződniük kell. Ez jelenik meg uniós szinten például a 2002/58/EK irányelvben, amelynek (6) preambulumbekkezdése megállapítja, hogy az interneten keresztül nyilvánosan elérhető elektronikus hírközlési szolgáltatások új lehetőségeket jelentenek a felhasználók számára, de egyben új veszélyeket is rejtenek személyes adataik és a magánélet tiszteletben tartásához való joguk vonatkozásában. *Dolgozatomban mégsem erre szeretném helyezni a hangsúlyt, hanem azokra a sérelmekre, amelyek a hazai jogi szabályozás új irányai révén érhetik a magánszférát.* Az állam általi beavatkozásra mint veszélyforrásra az Alkotmánybíróság (AB) már egy korai határozatában rámutatott. Az emberi méltósághoz való jogból fakadó, a magánszféra, a magántitok, a jó hírnév és a személyes adatok védelmét garantáló jogosultságoknak a sérelmét jelentheti, ha az állam indok nélkül avatkozik be az emberek magánéletébe.²

„A magánélet a legkülönbélebb életmegnyilvánulások komplexumát foglalja magában”, kihatással van más szférákra is, ugyanakkor a magánélet szabadságához való jog önálló és

¹ SZIKLAY Júlia: Az információs jogok történeti gyökerei – a köz- és magánszféra kategóriái alapján -. *De iurisprudencia et iure publico* (elektronikus folyóirat), 2010/1. szám www.dieip.hu/2010_1_11.pdf

² 50/2003. (XI. 5.) AB határozat, ABH 2003, 578. Az AB ebben a határozatában azt is kimondta, hogy az állami beavatkozás határait végső soron a szükségességi-arányossági követelmények jelölik ki.

független. Ez a jog *személyiségi jog*nak tekinthető, hiszen az ember személyisége magában foglalja a személyiség szabad megnyilvánulásához fűződő jogot, így a magánélethez való jogot is.³ A személyiség szabad kibontakozásához való jog pedig az *emberi méltóságból* vezethető le. Az Alkotmánybíróság 8/1990. AB határozatában elvi jelleggel állapította meg, hogy az emberi méltósághoz való jog az ún. „általános személyiségi jog” egyik megfogalmazása, azaz a személyiségi jogok „anyajoga”, amely a modern alkotmányokban, illetve alkotmánybírósági gyakorlatban „a személyiség szabad kibontakozásához való jog”, „az önrendelkezés szabadságához való jog”, „általános cselekvési szabadság”, továbbá „a magánszférához való jog” elnevezésekkel szerepel.⁴

Ezzel a felfogással találkozhatunk a SÓLYOM László által a 23/1990. AB határozathoz fűzött párhuzamos véleményben is. „Az emberi méltósághoz való jognak két funkciója van. Egyrészt azt fejezi ki, hogy van egy abszolút határ, amelyen sem az állam, sem más emberek kényszerítő hatalma nem terjedhet túl, vagyis az autonómiának, az egyéni önrendelkezésnek egy mindenki más rendelkezése alól kivont magja, (...) másik funkciója az egyenlőség biztosítása.”⁵ Az emberi méltóságot az Alaptörvény az emberi lét alapjának tekinti, amelynek sérthetetlenségét a *Szabadság és felelősség* fejezet II. cikke deklarálja, kimondva azt is, hogy minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. A téma szempontjából a méltóság első funkciójának van jelentősége elsősorban, amelyből az következik, hogy a magánélethez való jogot mindenkinek tiszteletben kell tartania.

A magánszféra jogi védelmének szükségessége ahhoz kapcsolható, hogy az egyén - mint a társadalom tagja - *képes a közösség számára hasznos értékeket létrehozni*. Ennek érdekében pedig biztosítani kell a személyiség önállóságát, függetlenségét, folytonosságát és oszthatatlanságát, valamint az erkölcsi pluralizmust is. A magánélet védelmére fokozottan szükség lehet például valamilyen speciális életkörülmény, vagy függőségi helyzet esetén.⁶

A védelem szükségességének egy másik aspektusa nem a közösséghez, hanem az individuumhoz kapcsolódik. SZIKLAY Júlia kiemeli, hogy „valamilyen egészséges egyensúly a magánélet és a közszféra között elengedhetetlen, mert *az egyénnek testi és lelki szükséglete*

³ ZOLTÁN Ödön: A magánélet szabadsága és jogi védelme. *Magyar Jog*, 1992/9. szám, 530-531. o.

A szerző a magánélet szabadságához való jogot személyiségi jognak tekinti, amelynek védelmére a tudományos-technikai forradalom, valamint a tömegkommunikációs eszközök fejlődése következtében fokozott szükség van. A két évtizede íródott cikkben olyan fogalmakkal is találkozhatunk, mint „személyiségi javak”, vagy ezek „piacra dobása”.

⁴ 8/1990. (IV. 23.) AB határozat, ABH 1990, 44-45. Egy későbbi döntésében a testület az emberi méltósághoz fűződő általános személyiségi jogból levezetett jogokat ún. különös személyiségi alapjogoknak nevezi. (2012/B/1991. AB határozat, ABH 2001, 1172.)

⁵ 23/1990. (X. 31.) AB határozat, ABH 1990, 103-104.

⁶ ZOLTÁN: i. m., 532. o.

fűződik az ilyen jellegű védelem és oltalom garantálásához”⁷. A magánélet védelmének ilyen jellegű vonatkozásával találkozhatunk a 36/2005. AB határozatban, amely szerint a magánszféra lényegi fogalmi eleme éppen az, hogy *az érintett akarata ellenére mások oda ne hatolhassanak be, illetőleg be se tekinthessenek*. Ha a nem kívánt betekintés mégis megtörténik, akkor nemcsak önmagában a magánélethez való jog, hanem az emberi méltóság körébe tartozó egyéb jogosultsági elemek, mint például az önrendelkezési szabadság vagy a testi-személyi integritáshoz való jog is sérülhet. Az AB a magánszféra különösen érzékeny területeiként megemlíti olyan intim helyzeteket, mint például a próbafülkében, mosdóban, öltözőben, illemhelyen való tartózkodás.⁸

Jogfilozófiai téren figyelemre méltó Ferdinand SCHOEMAN nézete, aki szerint a magánszféra fogalma többféleképpen is megközelíthető: egyrészt mint *igény*, jogcím vagy jog, mellyel élve az egyén meghatározhatja, hogy mely vele kapcsolatos információk juthatnak mások tudomására, másrészt *ellenőrzési helyzet* az egyén személyes információi, személyisége intim vonatkozásai felett (információs önrendelkezési jog), harmadrészt pedig olyan *állapot*, melyben az egyénhez (hozzá kapcsolódó információkhoz, gondolataihoz, testéhez) való hozzáférés korlátozott.⁹ A jogelméleti háttérhez tartozik, hogy szélsőséges nézetek szerint a magánélet túlzott védelme kifejezetten káros társadalmi szinten, mert az aszociális és antiszociális magatartásformák terjedését segíti elő.¹⁰

Egy rövid kitérő erejéig itt említtem meg a magánszféra *amerikai* felfogását. A *right to/of privacy* - vagyis a magánélethez való jog, amely egyesült államokbeli pályafutását Louis BRANDEIS és Samuel WARREN közös tanulmányával kezdte 1890-ben¹¹ - az amerikai alkotmányjogban is egy széles terjedelmű, aligha behatárolható tartalmú alapjogot takar, amelyet az alkotmány nem tartalmaz, de bizonyos rendelkezései védik különböző aspektusait. Az amerikai jogelméletben William PROSSER¹² érdekes módon a kártérítési jog rendszerében foglalkozott a magánszférához való joggal, nem pedig alkotmányos alapjogként. A magánélet megsértésének eseteiként különítette el a magánlakás vagy a nyugalom háborítását, a magánjellegű, hátrányos megítélést eredményező tények közzétételét, a köz számára hamis színben való feltüntetést és a képmás, név, vagy egyéb azonosító adat bitorlását. Gary

⁷ SZIKLAY: i. m., 7. o.

⁸ 36/2005. (X. 5.) AB határozat, ABH 2005, 400, 401.

⁹ Idézi: JÓRI András: *Adatvédelmi kézikönyv*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005, 11. o.

¹⁰ SZIKLAY: i. m., 2. o.

¹¹ BRANDEIS, Louis-WARREN, Samuel: The Right to Privacy. *Harvard Law Review*, Vol. 4, 1890, 193-220. o.

¹² PROSSER, William: Privacy. *California Law Review*, Vol. 48, 1960, 389, 392, 398, 401. o.

BOSTWICK¹³ a védett érdekek alapján kategorizálta a magánszférához való jogot: írt a nyugalomhoz fűződő érdekről, a védett zóna biztonságához fűződő érdekről és az intim döntések meghozatalának szabadságához fűződő érdekről. Daniel SOLOVE¹⁴ a magánszférát sértő tevékenységek alapján beszélt jogosulatlan információgyűjtésről, információ felhasználásról, információterjesztésről és az ún. „invázióról”, ami a privát helyszínekre történő behatolást és a döntésekbe való beavatkozást jelenti. Louis FISHER¹⁵ alkotmányjogász három összetevőt különített el: elsőként a gondolati szférába való beavatkozás elleni védelmet, valamint bizonyos magatartások védelmének körét, másodikként a kilencedik alkotmánykiegészítést, amelynek értelmében az alkotmányos alapjogok nem értelmezhetők oly módon, hogy azzal az emberek által fenntartott jogok csorbuljanak, harmadikként pedig a tizennegyedik alkotmánykiegészítésbe foglalt egyenlő törvényi védelemhez való jog és a megfelelő jogi eljárás garanciáját.¹⁶

Érdekes azt is megnézni röviden, hogy az amerikai Legfelsőbb Bíróság milyen mércéket alkalmazott és hol húzta meg a határokat a magánélet értelmezése során. Az egyik lényeges mozzanat annak a jognak a megalkotása, hogy „békén hagyják az embert”, vagyis hogy a kormányzat illetéktelenül nem hatolhat be az emberek magánszférájába (*the right to be let alone*).¹⁷ A *Griswold vs. Connecticut* ügyben a többségi vélemény szerint az alkotmányban nem nevesített jogokat is le lehet vezetni az alapjogi rendelkezésekből, azokból „összerakható” a magánszférához való jog is.¹⁸ A *Lawrence vs. Texas* ügyben¹⁹ az ún. *racionalis indok*-teszt alapján döntött a bíróság a homoszexuális kapcsolatok megítélésakor, az abortusszal kapcsolatos *Planned Parenthood of Southeastern Pennsylvania vs. Casey*-ítéletben²⁰ pedig egy másik mérce található, nevezetesen az „aránytalan teher” (*undue burden*) mércéje, „mely szerint a szabályok és intézkedések nem okozhatnak túlzott, aránytalan, indokolatlan terhet a polgárok számára. Ha a közhatalmi beavatkozás eléri ezt a szintet, akkor a bíróság megtiltja. Az európai alapjogi bíraskodásban az arányosság követelménye jelenít

¹³ BOSTWICK, Gary: A Taxonomy of Privacy: Repose, Sanctuary and Intimate Decision. *California Law Review*, Vol. 64, 1976, 1447-1483. o.

¹⁴ SOLOVE, Daniel: A Taxonomy of Privacy. *University of Pennsylvania Law Review*, Vol. 154, No. 3, 2006, 491, 505, 525, 552. o.

¹⁵ FISHER, Louis: *American Constitutional Law*. McGraw-Hill Inc., 1995, 1172. o.

¹⁶ A teóriákat idézi: MOLNÁR András: A magánszférához való jog az amerikai Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában. *De iurisprudencia et iure publico* (elektronikus folyóirat), 2011/2. szám www.dieip.hu/2011_2_11.pdf 3-6. o.

¹⁷ Brandeis bíró különvéleménye az *Olmstead vs. United States* ügyben, 277 U. S. 438, az ítéletről részletesebben: MOLNÁR: i. m., 12-13. o.

¹⁸ *Griswold vs. Connecticut* ügy, 381 U. S. 479. Két bíró különvéleménye ezzel ellentétes álláspontot fogalmaz meg.

¹⁹ *Lawrence vs. Texas* ügy, 539 U. S. 558

²⁰ *Planned Parenthood of Southeastern Pennsylvania vs. Casey* ügy, 505 U. S. 833

meg hasonló elvárást: a zavarmentes magánszférát (...) biztosító jogokat sújtó korlátozás csak olyan mértékű lehet, amely egy demokratikus társadalomban feltétlenül szükséges hasonló jogok védelme vagy legitim közcélok érvényesítése érdekében.”²¹

Az angol jog az amerikaival ellentétben nem ismeri el a privát szféra általános védelmét, azonban a bíróságok az ún. *breach of confidence* („a bizalom megsértése”) *tortjának* fokozatosan egyre szélesebb értelmezésével²² igyekeznek biztosítani a magánélet zavartalanságát. A jogsértő akkor mentesülhet a felelősség alól, ha az adott információ már nyilvánosságra került, vagy ha a megismeréséhez közérdek fűződik.²³

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) a magánszféra védelmével kapcsolatos döntéseit az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény 8. cikkének (1) bekezdésére²⁴ alapozza, és az élet számos területére kiterjesztően értelmezi, például a családi kapcsolatok, az adatvédelem, vagy a szólásszabadsággal való ütközés megítélésekor.²⁵

2. A magánélethez való jog jellemzői

A társadalmi együttélés egy bizonyos fokán a rend fenntartása érdekében szükségessé vált a magánéletbe való (és annak sérelmét okozó) beavatkozások megakadályozása – szabályozás útján. Ennek kissé *paradox* voltára SÓLYOM László mutatott rá, amikor kifejtette, hogy a „paradoxon az, hogy a szabályozás szükségessége és az ellene való védekezés egybefolyik, a szabályozás úgy nyer el mindent, hogy sokszor maga is, és önmaga ellen is véd.”²⁶ Ezzel a nézettel ZOLTÁN Ödön is egyetért, ugyanis – általam sem vitatott – álláspontja szerint a jogi védelem biztosítása, ennek igénylése eleve a magánélet bizonyos elemeinek kívülállók előtti feltárása „árán” valósítható meg.²⁷

Azt mindenképpen hangsúlyozni kell, hogy valójában a magánélet védelme több jog együttes érvényesülése révén valósulhat csak meg, vagyis tulajdonképpen amikor a magánélethez való jogról beszélünk, ez alatt *több részjogosítványt kell értenünk, amelyek önmagukban is külön alapjogok*. Ugyanakkor bizonyos értelemben *önálló és független* ez a

²¹ TÓTH Gábor Attila: Teherviselés
<http://www.szuveren.hu/jog/tehoviseles>
2011. október 23.

²² Eric BARENDT szerint az Emberi Jogok Európai Bíróságának a *Von Hannover vs. Németország* ügyben hozott ítélete Angliában „némi szerepet játszott a *de facto* magánszféra-védelem formálódásában”. BARENDT, Eric: A kifejezés szabadságának és a magánszféra védelmének egyensúlya a strasbourgi bíróság ítélkezési gyakorlatában. *Iustum Aequum Salutare*, 2010/3. szám, 45. o.

²³ KOLTAY András: A magánszféra és a sajtó – magyar, angol és európai pillanatkép. *Magyar Jog*, 2007/10. szám, 617-619. o.

²⁴ *Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.*

²⁵ Lásd a dolgozat későbbi részeiben (I. fejezet 2. pont, 3.1.1. pont, 3.1.2. pont, 3.2. pont, II. fejezet 2.2.3. pont).

²⁶ SÓLYOM László: *A személyiségi jogok elmélete*. KJK, Budapest, 1983, 315. o.

²⁷ ZOLTÁN: i. m., 531. o.

jog, hiszen olyankor is felhívható, amikor más nevesített alapjog nincs. Az is különleges továbbá a magánszféra védelméhez való jog kapcsán, hogy *az élet nagyon sok területén* merülhetnek fel olyan szituációk, problémák, amikor ezt a jogot kell segítségül hívni.

Azt már említettem, hogy az Alkotmánybíróság hogyan vezette le a magánélethez való jogot. Az erre való hivatkozás az AB gyakorlatában az életviszonyok igen széles körére vonatkoztatva jelenik meg, alátámasztva az előbbi állítást. Az AB vonatkozó álláspontját dolgozatom második részében idézem majd az olyan területeken, amelyek tekintetében az állam részéről a magánszférához való hozzáállás változásának lehettünk tanúi az elmúlt több mint két évben. Itt néhány további példával szeretném hangsúlyozni a magánélet védelmének komplexitását.

Az Alkotmánybíróság ide sorolta a *szexuális önrendelkezést*. Az EJEB gyakorlatára utalva megállapította, hogy az önkéntes beleegyezésen alapuló homoszexuális cselekmények büntetendővé nyilvánítása az állam beavatkozása a magánélet, illetőleg *az abban foglalt szexuális élet* tiszteletben tartásához való jogba. Az állami beavatkozás a magánélet *legintimebb aspektusát*, az emberi személyiség lényegi megnyilvánulását érinti, ezért az állam *csak különösen komoly okokból* élhet vele.²⁸

Egy másik, a magánélet védelme körébe vonható alapjog *a magánlakás védelme*. „A magánlakás sérthetetlenségéhez való alapjog az emberi méltósághoz való jog, mint általános személyiségi jog alkotó elemeinek egyik, az Alkotmány által nevesítetten biztosított alakzata, amely *a magánszféra egyik jelentős összetevőjének sérthetetlenségét alapozza meg*.”²⁹ Ez az alapjog negatív jellegű, hiszen a kívülállók bizonyos zavaró, beavatkozó, sértő megnyilvánulásaitól való mentességre és a mentesség állami védelmére jogosít.³⁰ Ezt a jogot a testület tágan értelmezi, ahogyan az egy 2004-es döntésből látszik: „A magánlakás védelme mint *a magánélet tiszteletben tartásához való jog egyik (...) aspektusa* kiterjed a hivatás gyakorlására szolgáló helyiségekre”, illetve például a gépjárművekre is.³¹ Az AB a távoltartással kapcsolatos határozatában is érvelt a magánszféra, illetve a magánlakás védelmével, amikor azt állapította meg, hogy ezek magukban foglalják a saját lakásban való tartózkodás jogát is, ezért figyelembe kell venni azt, hogy a távoltartás hatálya alatt álló személy a „magánszférájától” van eltiltva.³²

Egy harmadik terület, amit az AB a magánélet védelmének a körébe vont, a *névjog*. A

²⁸ 37/2002. (IX. 4.) AB határozat, ABH 2002, 239.

²⁹ 1115/B/1995. AB határozat, ABH 1996, 552.

³⁰ Uo.

³¹ 26/2004. (VII. 7.) AB határozat, ABH 2004, 417, 430. A határozat hivatkozik az EJEB által eldöntött *Niemietz vs. Németország* ügyre, ahol a Bíróság hasonló döntést hozott egy ügyvédi iroda átkutatása kapcsán.

³² 53/2009. (V. 6.) AB határozat, ABH 2009, 425-426.

név jog a testület szerint az önazonossághoz és a *magánszférához való joghoz is szervesen kapcsolódik*. Az állam a magánszférába avatkozik be, amikor korlátozza a névválasztást, a névváltoztatást vagy a névmódosítást, ezért ennek csak alkotmányos korlátok között van helye.³³

A magánélet védelmének köre, a jogi szabályozás *térben és időben is változik*. Az időbeli változás szükségszerű, gondoljunk például a technikai fejlődésre, olyan módszerek, eszközök megjelenésére, amelyek az ember magánéletét könnyen feltárhatóvá, rögzíthetővé teszik. A térbeli különbségeket illetően elmondható, hogy az egyes országokban eltérő az a szabályozási technika, amellyel a magánszféra védelmét biztosítani igyekeznek, más-más jogok kapcsolhatóak ehhez, nem egyforma a jogforrási szint sem, és különböző a bírói (illetve az esetleges alkotmánybírói) jogértelmezés is, ahogyan arra már fentebb az amerikai és az angol megoldás ismertetésekor láthattunk példát.

Az alábbiakban pedig röviden áttekintem, hogy a kontinentális jogrendszerhez tartozó néhány európai országban hogyan jelenik meg a magánélet védelme a jogi szabályozásban.³⁴

Franciaországban 1970 óta tartalmazza a Code Civil azt a rendelkezést, miszerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy magánéletét tiszteletben tartsák (9. cikk). A magánélet fogalmát a törvény nem definiálja, de a tartalmát a bírói gyakorlat fokozatosan kialakította, ide sorolva az egészségi állapotot, az érzelmi életet, a képmást, a vallásgyakorlást, a családi kapcsolatokat és az ember bensőséges, bizalmas viszonyait is.

Spanyolországban az Alkotmány 18. cikke biztosítja mindenki számára a becsülethez, a magán- és családi élethez, illetve a képmáshoz való jogot. Ez tehát alapjogként van deklarálva, amelynek megsértése esetén bírósághoz lehet fordulni alapjogvédelemért, illetve amiről egy külön, 1982-ben született törvény is rendelkezik. Ez a törvény sem határoz meg egy egzakt fogalmat a magánélettel kapcsolatban, de tilosnak minősíti minden olyan fénykép, filmfelvétel vagy más hordozó megszerzését, másolását vagy nyilvánosságra hozatalát, amely egy személyt a magánéletéhez tartozó helyzetben ábrázol.

Németország és Olaszország esetén a jogalkotásban kevesebb figyelmet kapott a privát sféra védelme, a jogtudomány foglalkozott többet ezzel. A német BGB a névviseléshez való jogot tartalmazza csupán, a képmáshoz való jog pedig mindkét országban a szerzői jogi törvényben jelenik meg. A német jogtudományban azonban már 1954 óta jelen van az

³³ 58/2001. (XII. 7.) AB határozat, ABH 2001, 545.

³⁴ Németországról, Spanyolországról, Franciaországról, Nagy-Britanniáról, Olaszországról és az Amerikai Egyesült Államokról egy francia nyelvű, általam is forrásként használt összefoglaló tanulmány olvasható az alábbi linken:
http://www.senat.fr/lc/lc33/lc33_mono.html

Alaptörvényben deklarált személyiség szabad kibontakozásához való jogból levezetett általános személyiségi jog gondolata, az olasz Alkotmánybíróság pedig 1973-ban leszögezte, hogy az embernek sérthetetlen joga fűződik ahhoz, hogy méltósággal, megbecsüléssel, tisztelettel, kíméléssel bánjanak vele, illetve joga van jó hírnevének, magánéletének tiszteletben tartásához is. Azonban mivel a Codice Civile szerint nem vagyoni kártérítésnek csak a törvényben meghatározott esetekben van helye, a hatékony védelem csak korlátozottan valósulhat meg. A magánélethez való jog és a sajtószabadság közötti konfliktus feloldása során mindkét országban figyelembe veszik, fennáll-e valamilyen közérdek. Az olasz bíróságokra a gyakorlatban az jellemző, hogy általában tartózkodnak a véleménynyilvánítási és sajtószabadság korlátozásától. A német Szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlatában is szerepet kap a magánélet védelme, ami a később kifejtett esetekből is kitűnik.

A magánszférához való jog térbeli dimenziójához tartozik, hogy ma már sokkal kiterjedtebben és absztraktabban lehet értelmezni a magánélet „helyét”, mint korábban, amikor az az ember otthonára, családjára, személyes – például vagyoni – ügyeire, elvonultságára, egyedüllétére vonatkozott.³⁵ A szakirodalom például foglalkozik a munka világában megvalósuló magánélettel, a munkahely intimitásával is, amely speciális kérdéseket vet fel.³⁶

Azt is hangsúlyozni kell, hogy a magánélethez való jog *nem korlátozhatatlan, abszolút jog*, hanem – ahogy a későbbiekben foglalkozom vele – megvannak a maga határai.

3. A magánélet védelméhez való jog tartalma és határai

A magánélethez való jogot pozitív és negatív oldalról is meg lehet határozni.

3.1. Pozitív oldal – a jog tartalma

Pozitív oldalról meg lehet említeni azokat az alapjogokat, amelyek hozzájárulnak a magánélet védelméhez. Ilyen az élethez és az emberi méltósághoz való jog, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog [Alaptörvény IV. cikkének (1) bekezdése], a családi élet, otthon, kapcsolattartás, jó hírnév tiszteletben tartása [VI. cikk (1) bekezdés], a személyes adatok védelme [VI. cikk (2) bekezdés], a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadsága [VII. cikk (1) bekezdés], illetve a magánéleti autonómia anyagi alapjait biztosító tulajdonhoz való jog [XIII. cikk (1) bekezdés].³⁷

³⁵ Lásd például az EJEB döntését a *Peck vs. Egyesült Királyság* ügyben, amelyben a Bíróság közterületen tartózkodás esetén is megállapította a magánélet sérelmét. Application no. 44647/98. 2003. április 28.

³⁶ Francia nyelven: BROADBENT, Stefana: *L'intimité au travail. La vie privée et les communications personnelles dans l'entreprise*. FYP éditions (France), 2011.

³⁷ Ezek mellett a Polgári Törvénykönyv (1959. évi IV. törvény) is tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek a magánszféra védelmét szolgálhatják.

Ezek a nevesített jogok részben lefedik a magánszféra védelmének körét, de az Alaptörvény újdonsága annak kimondása, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy magánéletét tiszteletben tartsák [VI. cikk (1) bekezdés].³⁸ Egy régebbi szakirodalmi vélemény szerint „az Alkotmánynak tartalmaznia kellene azt a szabályt is, amely szerint a *Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a magánélete szabadságához és ennek tiszteletben tartásához*. (...) Annak ellenére ez volna indokolt, hogy az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az emberi méltósághoz való jog korántsem csupán a jó hírnévhez való jogot foglalja magában, hanem egyebek között a magánszféra védelméhez fűződő jogot is”.³⁹ Ugyanezzel a véleménnyel találkozunk LÁBADY Tamásnál is, aki szerint a magánszférához való jogot az alkotmánynak konkrét, szubjektív alapjogként nevesítenie kell.⁴⁰ Bár ez most megvalósult, az Alkotmánybíróság valóban eddig is arra törekedett, hogy az alkotmányos deklaráció hiánya a védelem tényét és szintjét ne befolyásolja.⁴¹

Az uniós jogban az a tendencia látszik, hogy önálló védendő érték a magánélet. Ez tükröződik például a már hivatkozott 2002/58/EK irányelv szóhasználatában, amikor a személyes adatok és a magánélet tiszteletben tartásához való jogról beszél.⁴²

A pozitív tartalomhoz tartoznak azok a tipikus összeütközések, amelyek a magánélet védelméhez való jog és más alapjogok között jönnek létre. Az alábbiakban két területről írok, amelyeket a dolgozat második fejezetében vizsgált néhány változás is érint: az egyik a magánélet és a kommunikációs alapjogok viszonya, a másik pedig a magánszféra és az állam azon igénye közötti konfliktus, hogy bizonyos körben igényt tart a személyes adatainkra (információs magánszféra).

3.1.1. A magánszféra és a kommunikációs alapjogok

A magánélet védelme összeütközésbe kerülhet a szólásszabadsággal, a véleménynyilvánítás szabadságával, illetve a sajtó- és médiaszabadsággal. A szabad szólas bizonyos mértékben akkor is védelmet élvez, ha magántermészetű ügyeket érint, amennyiben közüggyel kapcsolatban hangzik el. Tágabbra terjed ki a magánélet védelmének a köre akkor, ha fényképek közzétételére kerül sor, és a bíróságok is sokszor döntenek úgy, hogy maga az

³⁸ Bár ez a jog nemzetközi szinten korábban is deklarálva volt. Lásd az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény 8. cikkének (1) bekezdését.

³⁹ ZOLTÁN: i. m., 538. o.

⁴⁰ LÁBADY Tamás: A magánélet alkotmányos védelme (A házasság és a család védelme, a magánszférához való jog). *Acta Humana*, 1995/18-19. szám, 86. o.

⁴¹ „A »magánszférához való jogot« az Alkotmány konkrét, szubjektív alapjogként nem nevezi meg, de a magánélet szabadságához való jog kétségkívül az egyén autonómiájának védelmére szolgáló olyan alapjog, amely az ember veleszületett méltóságából ered, amelynek tehát az általános személyiségi jog – az emberi méltósághoz való jog - szubszidiárius alapjoga.” 56/1994. (XI. 10.) AB határozat, ABH 1994, 313.

⁴² (6) preambulumbekkezdés

intim szférát érintő közlés nem ellentétes a magánélet sérthetetlenségével, viszont a képi megjelenítés már túlzott mértékű behatolást jelentene az illető privát szférájába. Ha közérdek indokolja a közlést, akkor is határt képezhet az, hogy csak a közösség számára *feltétlenül szükséges részletek* láthatnak napvilágot az érintett személy magánéletéről.⁴³

A magánélet védelme, illetve a szólás- és sajtószabadság közötti egyensúlyra törekvés jellemzi a német Szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlatát. Az egyik jelentős ítélet egy alkotmányjogi panasz nyomán született 1973-ban, a *Lebach-ügyben*. A Szövetségi Alkotmánybíróság itt azt állapította meg, hogy a sajtószabadság és a személyiségvédelem alapjoga közül *egyiknek sincs elsőbbsége*, és az egyes esetekben a magánszférába való beavatkozás intenzitása és a közvélemény információs érdeke között kell mérlegelni. A magánélet teljes egésze nem áll abszolút védelem alatt, ugyanakkor egy közérdek sem igazolja eleve a magánszférába való beavatkozást.⁴⁴

A másik híres ítéletben, a *Caroline-ügyben*⁴⁵ szintén fontos megállapításokat tett a Szövetségi Alkotmánybíróság, elsősorban a közszereplőkkel kapcsolatban, de általánosságban is érvényesek a következő megállapítások. A magánélet ellehetetlenítése azt eredményezheti, hogy az egyén előbb-utóbb *pszichésen túlterheltté válik*, hiszen a szükséges pihenés csak olyan helyen valósulhat meg, ahonnan a média által biztosított nyilvánosság ki van zárva. A magánszféra az otthon falain kívülre is kiterjed, *területi határai nem határozhatóak meg általánosan és absztrakt módon*. Fokozott védelemben részesül a magánélet, ha a sajtószabadsággal való alapjogi konfliktus az adott személy *családját, különösen gyermekeit* is érinti.

A magyar Alkotmánybíróság több határozatában is foglalkozott a kérdéssel. Én itt csupán egyet szeretnék kiemelni, a 30/1992. AB határozatot. Ebben a döntésben – amelyben többek között azt is megállapította a testület, hogy a sajtószabadság alapjoga lényegében a véleménynyilvánítási jogból eredő külön nevesített jognak tekinthető, amely felöleli valamennyi médium szabadságát, továbbá az információk megszerzésének szabadságát is⁴⁶ – van leszögezve, hogy az emberi méltósághoz való jog a véleménynyilvánítási szabadság korlátja lehet.⁴⁷ A már hivatkozott 8/1990. AB határozat alapján pedig eljuthatunk a magánszférához való joghoz, tehát *ez is lehet a szükségesség – arányosság tesztje alapján a*

⁴³ KOLTAY: i. m., 616., 620-621. o.

⁴⁴ BVerfGE 35, 202; 1 BvR 536/72. Az ítélet ismertetése: TRÓCSÁNYI Sára: Média és méltóság. Sajtószabadság és személyiségvédelem két német alkotmánybírósági ítélet tükrében. *Infokommunikáció és jog*, 2005/6. szám, 199-200. o.

⁴⁵ BVerfGE 101, 361; BVerfG, 1BvR 653/96. (Az ügyben később az EJEB is hozott ítéletet: Application no. 59320/00. 2004. június 24.) Az ítéletek ismertetése: TRÓCSÁNYI: i. m., 202-203. o.

⁴⁶ 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 171.

⁴⁷ Uo. 174.

kommunikációs alapjogok korlátja.

Az EJEK gyakorlatában több olyan eset található, amely a magánélethez való jog és a szólásszabadság egymáshoz való viszonyára kérdezett rá.⁴⁸ A strasbourgi bíróság jelenleg a „megfelelő egyensúly” (*fair balance*) tesztjét alkalmazza, bár Eric BARENDT rámutat arra, hogy az egyensúlyozás elvszerűtlen, és a gyakorlatban nagyon nehezen alkalmazható is lehet, hiszen bizonyos esetekben az értékek összemérhetetlenek: „hogyan tekinthetjük az egyén magánszférájának tiszteletben tartásához fűződő érdekét kevésbé értékesnek vagy éppen értékesebbnek a közösség tájékozódáshoz fűződő jogánál?” Vitatható megoldás ugyan, de a strasbourgi bíróság mérőföldkőnek számító döntései – mint a Von Hannover vs. Németország ügyben hozott ítélet – csak a magánszféra védelméhez fűződő jognak a szélsőséges vagy ízléstelen közlésekkel szembeni automatikus elsőbbségével magyarázhatók.⁴⁹

Az EJEK a 2005-ben hozott *Radio France vs. Franciaország-ítéletben*⁵⁰ rögzítette először, hogy *a hírnév védelméhez való jog az egyezmény 8. cikke által deklarált magánélethez való jog egy aspektusa*. „Ez a szemléletbeli változás megkérdőjelezhető, hiszen egy személy jó hírnévhez való joga a nyilvánosság előtti helyzetét – például politikai vagy üzleti érdekeit – védi” - írja Barendt.⁵¹ Ezzel a véleménnyel azért nem értek teljesen egyet, mert a jó hírnév az ember személyiségének olyan alapvető szükséglete, amely független attól, milyen és mekkora nyilvánosság előtt sértik meg, másfelől a magánszféra kiterjed az ember szűkebb környezetére is, nem feltétlenül csak a politikai vagy az üzleti szférára lehet gondolni a hírnévvédelem kapcsán.

3.1.2. Információs magánszféra

Bizonyos esetekben azzal összefüggésben merül fel probléma, amikor a személyes adatainkkal kapcsolatos igényt támaszt valaki velünk szemben – nagyon gyakran ez magának az államnak, a hatóságoknak a részéről következik be. Azt, hogy az utóbbi időben valóban sok sérelem merül fel ezen a téren és hogy ezzel szemben védeni kell az egyént, egyre szélesebb körben ismerik fel. Például egy viszonylag új keletű fogalom az ún. *elektronikus magánszféra*, amelyet a német Szövetségi Alkotmánybíróság alkotott meg egy 2008-ban hozott határozatában. A fogalom alatt lényegében a szintén ebben a döntésben deklarált, az információs-technikai rendszerek bizalmasságának és integritásának biztosítására való alapjog (röviden IT-alapjog) által védett értéket értjük. A határozat a szabadság és a biztonság közötti

⁴⁸ Bőséges esetismertetés található Eric BARENDT fentebb hivatkozott tanulmányában.

⁴⁹ BARENDT: i. m., 48. o.

⁵⁰ Radio France és mások vs. Franciaország, Application no. 53984/00, 2004. március 30.

⁵¹ BARENDT: i. m., 55. o.

egyensúly kérdésköréhez kapcsolódik, hiszen az Alkotmánybíróságnak egy, az alkotmányvédelmi hatóságnak új titkosszolgálati eszközöket (így például felhatalmazást az online kutatásra) biztosító törvény alkotmányosságáról kellett állást foglalnia.⁵² A döntés az új alapjogot az általános személyiségi jogra alapozza, amely azt garantálja, hogy a magánszféra mentesül mindenféle állami beavatkozás, hozzáférés alól. Azonban mivel a meglevő alapjogok az ember magánszféráját nem védik az információs technika területén, szükség volt egy új alapjog kimondására. A mai világban a számítógép hálózati használata és az elektronikus kommunikáció az emberek mindennapi életében fontos szerepet kap. Azzal, hogy egy hatóság ezekbe „belenyúlhat”, automatikusan megteremtődik annak a lehetősége, hogy - bizonyos szempontból elkerülhetetlenül - magánjellegű információk jussanak a tudomására. Ezért kell kimondani az ahhoz való jogot, hogy az egyén bízhat abban, hogy a titkos állami hozzáférés és beavatkozás csak megfelelő garanciák mellett következhet be. A német Alkotmánybíróság a magas rangú védendő értékre tekintettel a korlátozhatóság mércéjét is magasra helyezte mindennek érdekében.

A személyes adatok védelmével az Alkotmánybíróság több esetben foglalkozott. Legelőször a sokszor hivatkozott, személyi számmal kapcsolatos döntésben állapított meg alkotmányellenességet a testület a magánszféra védelmére hivatkozva, amikor kimondta, hogy a „személyi szám elterjedt használata esetén a magánszféra megszűnik, mert a legtávolabb eső, különböző célú nyilvántartásokból összehozott adatokból előállítható az ún. személyiségprofil, az érintett tetszőlegesen széles tevékenységi körére kiterjedő és intimszférájába is behatoló művi kép, amely ugyanakkor az adatok kontextusból kiragadott volta miatt nagy valószínűséggel torz is.”⁵³

Az információs önrendelkezési joghoz kapcsolható a 2008-as, bünyügyi nyilvántartással kapcsolatos határozat is, amit azért is tartok fontosnak kiemelni, mert az AB a magánszféra védelméhez való hozzáállását elvi éllel szögezte le. „Az Alkotmánybíróság gyakorlatában *a szükségesség–arányosság követelményének vizsgálatakor abból indul ki, hogy a magánszférát érintő védelmi jogok lényegéhez tartozik az azokba való beavatkozástól történő tartózkodás is, ezért a beavatkozás indokoltságát és terjedelmét szigorú mércével kell mérni. A bünyügyi nyilvántartás önmagában véve is a bűncselekmény elkövetéséhez kapcsolódó, a magánszférába való, lényeges, utólagos beavatkozást lehetővé tévő jogi eszköz.*”⁵⁴

Az EJEB szintén a magánélet tiszteletben tartásához való jogból indul ki, amikor

⁵² A döntés elemzését lásd: KÜPPER, Herbert: IT-alapjog és elektronikus magánszféra – az alkotmánybíróság legitim jogfejlesztése vagy tilos jogalkotása? (I. rész). *Közjogi Szemle*, 2009/4. szám, 1-6. o.

⁵³ 15/1991. (IV. 13.) AB határozat, ABH 1991, 48.

⁵⁴ 144/2008. (XI. 26.) AB határozat, ABH 2008, 1140.

adatvédelemmel kapcsolatos kérelmet vizsgál. Ezt számos eldöntött ügy alátámasztja.⁵⁵

3.2. Negatív oldal – a jog határai

Negatív oldalról azt lehet megvizsgálni, hogy mire nem terjed ki a magánszféra védelme, mikor nem lehet hivatkozni a magánélet sérelmére. Hiszen azt látnunk kell, hogy az egyén magatartása összefüggésben áll a sérelem lehetőségével és intenzitásával. Az egyik ilyen terület - a teljesség igénye nélkül - a *politikai közszereplők* esete, illetve az olyan közszereplőké, akik kifejezetten arra *törekcsenek*, hogy a média széles nyilvánosság előtt foglalkozzon a magánéletükkel (vagy legalábbis hozzájárulnak, illetve elfogadják ezt) annak érdekében, hogy a személyük iránti közérdeklődést megteremtsék, fenntartsák, növeljék. Egy másik terület az, amikor valaki *önként* tár fel bizonyos információkat a magánéletéből (vigyázva arra, hogy ez a feltárás mások magánéletéhez való jogát ne sértse), amelyekről szabadon lehet véleményt nyilvánítani. A határt ebben az esetben az jelenti, hogy valótlán tényeket nem lehet közölni, vagy valós tényeket hamis színben feltüntetni.⁵⁶

Az állam hoz olyan rendelkezéseket, amelyek *korlátozzák a magánszférát, mégis legitimnek tekinthetők*, mert olyan *másik alapjog vagy közérdek* áll ezzel szemben, amely a szükséges és arányos korlátozást lehetővé teszi. Ezt a strasbourgi esetjog is megerősíti, amely szerint az Európai Emberi Jogi Egyezménynek az élethez való jogot deklaráló 2. cikke és a magánélet szabadságát biztosító 8. cikke alapján az államoknak megfelelő lépéseket kell tenniük az emberi élet védelmében és a környezeti ártalmak megakadályozására, és ezek módja tekintetében az egyes államok széles mérlegelési szabadsággal rendelkeznek.⁵⁷

Az EJEB, illetve (amíg létezett) az Emberi Jogok Európai Bizottsága több alkalommal is állást fogalt az egyezmény 8. cikkének (2) bekezdése kapcsán, amely a magánélethez való jog korlátozhatóságáról szól.⁵⁸ A Bizottság például a kötelező vérvizsgálattal kapcsolatban állapította meg, hogy bár a magánélethez való jog sérelmét jelenti, mégis egy demokratikus társadalomban megengedett beavatkozás lehet, amely szükséges *mások jogainak és szabadságának védelmében*.⁵⁹ Egy másik ilyen kérdés volt a vádlott pszichiátriai vizsgálatnak való alávetése, amelynek kapcsán a Bizottság szerint a vádlott kötelezettsége a pszichiátriai

⁵⁵ A bőséges esetjogból példák: Amann vs. Svájc, Application no. 27798/95, 2000. február 16.; Cotlet vs. Románia, Application no. 38565/97, 2003. június 3.; S. és Marper vs. Egyesült Királyság, Application nos. 30562/04 and 30566/04, 2008. december 4.

⁵⁶ Lásd: ZOLTÁN: i. m., 533. o., KOLTAY: i. m.

⁵⁷ Lásd például a Wöckel vs. Németország ügyet (32165/96. számú ügy), továbbá a – többek között – ezen döntést is hivatkozó 37/2000. (X. 31.) AB határozatot.

⁵⁸ *E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzet-biztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.*

⁵⁹ 8278/78. számú ügy, 8239/78. számú ügy

vizsgálatban közreműködésre úgy tekintendő, mint *a bűncselekmény megelőzése érdekében szükséges (vagyis közérdekkel indokolható)* beavatkozás még akkor is, ha a vádlott magánéletének feltárt tényei önmagukban büntetőjogilag nem relevánsak.⁶⁰ Ez a megközelítés megjelenik a magyar AB gyakorlatában is (lásd az 1234/B/1995. AB határozatot).

A Bizottság bizonyos eseteket eleve kivont a *magánélet köréből*, el sem végezve a „demokratikus társadalomban feltétlenül szükséges korlátozás” tesztjét.⁶¹

Hangsúlyozni kell, hogy a korlátozás kapcsán az *arányosság* követelménye is fontos. Találhatunk példát arra is, hogy ez a kritérium nem valósult meg a szabályozás során. Egy ilyen helyzetre mutatott rá a vagyonőr által végzett csomagellenőrzés alkotmányosságának vizsgálatakor az Alkotmánybíróság a 22/2004. (VI. 19.) AB határozatban. Itt a magánszférához való jog védelmének biztosítása ütközött a közbiztonság megteremtéséhez és fenntartásához fűződő társadalmi érdekekkel, illetve az élethez és a személyi biztonsághoz való jog érvényesítésével. A szabályozás által kitűzött cél legitim volt ugyan, de a megfelelő, a magánszféra védelmét biztosító alkotmányos garanciák hiányoztak.

⁶⁰ 8334/78. számú ügy

⁶¹ Például: 8707/79. számú ügy, 6825/74. számú ügy. Ezekkel párhuzamosan a magyar AB gyakorlatából lásd a 60/1993. (XI. 29.) AB határozatot, illetve a 772/B/1997. AB határozatot.

II. VÁLTOZÁSOK A MAGÁNÉLET TERJEDELME, ILLETVE VÉDELME TERÉN

*A kunyhójában a legszegényebb ember is
ellenállhat a korona minden hatalmának.*

/ifj. William Pitt/

1. Intézményi változások

Az elmúlt két évben az alapjogok biztosításának *intézményi garanciái* terén kétségek merültek fel, amelyek nyilvánvalóan a magánélet védelmét is érintik.

1.1. Alkotmánybíróság

Az Alaptörvény az Alkotmánybíróság hatásköreiben jelentős változásokat hozott, amelyek kihatással vannak az AB által megvalósítható alapjogvédelem szintjére, annak hatékonyságára. Az alapjogvédelem elsődleges eszközének az alkotmányjogi panaszt szánja a megszűnt, bárki által indítványozható absztrakt utólagos normakontroll helyett. Annak ellenére, hogy alkotmányjogi panasz jogintézménye eddig is létezett, az absztrakt utólagos normakontroll kedvezőbb feltételei miatt döntő részben ezzel éltek az alapjogaik sérelmét állító polgárok még akkor is, ha konkrét probléma állt az indítvány mögött. Bár kétségtelenül hátráltatták az AB munkáját azok az indítványozók, akik alaptalanul hivatkoztak valamely alapjog sérelmére, ráadásul személyes érintettség nélkül. Az indítványozónak ugyan nem kellett közvetlen érintettséget igazolnia, de éppen ezért az utólagos absztrakt normakontroll nem válhatott az egyéni jogvédelem hatékony eszközévé. Azonban az eddigi alkotmányjogi panasz sem volt valódi, hiszen az AB az egyedi ügyben hozott döntést nem vizsgálhatta, csak az alkalmazott norma alkotmányosságáról határozhatott.

Az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdésének c) és d) pontja tartalmazza az alkotmányjogi panasszal kapcsolatos hatásköröket. Ezek alapján az AB felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazott jogszabálynak⁶², illetve a bírói döntésnek⁶³ az Alaptörvénnyel való összhangját. Az Alkotmánybíróságról szóló törvény 26. és 27. §-a alapján feltétel, hogy az adott személy vagy szervezet az egyedi ügyben érintett legyen, alaptörvény-ellenes jogszabályról vagy alaptörvény-ellenes bírói döntésről legyen szó, illetve az Alaptörvényben biztosított valamely

⁶² Az Alaptörvény Átmeneti Rendelkezései 22. cikkének (1) bekezdése szerint a jogszabály lehet bírósági eljárásban alkalmazott, illetve egyedi ügyben közvetlenül, bírói döntés nélkül alkalmazott vagy hatályosuló jogszabály is. Az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLII. törvény (Abtv.) 26. § (2) bekezdése ez utóbbit kivételesen kezdeményezhető eljárásnak nevezi.

⁶³ Az Alaptörvény Átmeneti Rendelkezései 22. cikkének (2) bekezdése szerint bírói döntésnek az ügy érdemében hozott bírói döntés vagy a bírósági eljárást befejező egyéb döntés minősül.

jog sérelme következzen be, továbbá hogy az indítványozó jogorvoslati lehetőségeit kimerítse vagy jogorvoslati lehetőség ne legyen számára biztosítva. Pozitívum, hogy az AB a jogszabály, illetve a bírói döntés felülvizsgálatára indított eljárások között „átjárhat”.

Azonban értelmezési nehézségekkel találkozhatunk az Abtv. kapcsán. A törvény szerint az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panaszt a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség, vagy alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés esetén fogadja be.⁶⁴ Ez a rendelkezés *alkalmas lehet ugyan arra, hogy a valós alkotmányjogi problémát nem tartalmazó panaszokat ki lehessen szűrni, viszont az AB-n múlik majd, hogyan tölti ki ezt a keretet gyakorlata során.* De ugyanígy az *érintettség* fogalmának az értelmezése is a testület feladata. Az is nyitott kérdés, hogy *mik tartoznak az alkotmányjogi panasz szempontjából az Alaptörvényben biztosított jogok közé.* Csak az alapjogok sérelmére lehet majd hivatkozni, vagy a jogbiztonság követelményével kapcsolatos jogsérelmekre is? Ráadásul ismeretes, hogy az Alaptörvény 37. cikkének (4) bekezdése⁶⁵ hatásköri korlátokat tartalmaz az Alkotmánybíróságra nézve, ugyanakkor a kivett tárgykörök kapcsán is merülhetnek fel a polgárokat igen érzékenyen érintő alapjogi kérdések, alkotmányossági problémák. Az sincs pontosan meghatározva, *mit kell a jogorvoslati lehetőségek (ezek kimerítése) alatt érteni.* A hatékony alapjogvédelem a jövőben az ezekre a kérdésekre adott válaszoktól is függ.⁶⁶

Egy további probléma az *ügyvédkényszer* előírása anélkül, hogy a rászoruló panaszos a jogi segítségnyújtást igénybe vehetné. Az alapvető jogok biztosa ezzel kapcsolatban indítványt nyújtott be az Alkotmánybírósághoz.⁶⁷ Az ombudsman szerint a jogi segítségnyújtást kizáró rendelkezés több alkotmányossági aggályt is felvet. Sérti a hátrányos megkülönböztetés tilalmát, továbbá ellentétes az esélyegyenlőség előmozdítására irányuló állami kötelezettséggel. A törvény ugyanis éppen a vagyoni helyzetük alapján hátrányos helyzetben lévőket zárja el az alkotmányjogi panasz lehetőségének igénybevételétől. Ez sérti

⁶⁴ Abtv. 29. §

⁶⁵ *Mindaddig, amíg az államadósság a teljes hazai össztermék felét meghaladja, az Alkotmánybíróság a 24. cikk (2) bekezdés b)–e) pontjában foglalt hatáskörében a központi költségvetésről, a központi költségvetés végrehajtásáról, a központi adónemekről, az illetékekről és járulékokról, a vámokról, valamint a helyi adók központi feltételeiről szóló törvények Alaptörvénnyel való összhangját kizárólag az élethez és az emberi méltósághoz való joggal, a személyes adatok védelméhez való joggal, a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához való joggal vagy a magyar állampolgársághoz kapcsolódó jogokkal összefüggésben vizsgálhatja felül, és ezek sérelme miatt semmisítheti meg. (...)*

⁶⁶ Irodalom: BALOGH-BÉKÉSI Nóra: Az alapjogvédelem hatékonysága a hatásköri változások tükrében. Pázmány Law Working Papers, Nr. 2012/38.

<http://plwp.jak.ppke.hu/images/files/2012/2012-38-Balogh-Bekesi.pdf>

KELEMEN Katalin: Van még pálya. A magyar Alkotmánybíróság hatásköreiben bekövetkező változásokról. *Fundamentum*, 2011/4. szám

<http://www.fundamentum.hu/sites/default/files/11-4-06.pdf>

⁶⁷ Alkotmánybírósági indítvány a jogi segítségnyújtás kizárása ügyében. AJB-1961/2012
<http://www.ajbh.hu/allam/jelentes/201201961Ai.rtf>

a hatékony jogorvoslathoz való jogot is, mivel az alapjogvédelemben kiemelt szerepe van az Alkotmánybíróságnak.

Az alapvető jogok biztosá azokban az esetekben, amikor a polgárok észlelnek ugyan alaptörvény-ellenes helyzetet, de alkotmányjogi panasz benyújtásának nincs helye, az Alkotmánybíróság „előretolt helyőrsége” lehet⁶⁸, hiszen ő kezdeményezhet absztrakt normakontrollt. Az AB főtitkárának tájékoztatása szerint is fontos ez a „híd”-szerep, hiszen 2012 októberéig több mint 25 indítvány érkezett az alapvető jogok biztosától.⁶⁹

1.2. Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság

2011 júniusában a Kormány benyújtotta az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló törvényjavaslatot.⁷⁰ Bár az ez alapján elfogadott 2011. évi CXII. törvény egyik deklarált célja a magánszféra védelme⁷¹, az új jogszabály mégis viták keresztútjába került, főleg az adatvédelmi biztos intézményének megszüntetése és a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (NAIH) létrehozása miatt.⁷² A törvény kapcsán az Európai Bizottság gyorsított kötelezettségszegési eljárást is indított Magyarországgal szemben az új hatóság függetlenségével összefüggésben felmerült aggályok miatt.

Az Európai Unió vonatkozó irányelve⁷³ szerint teljes függetlenséggel kell rendelkeznie az adatvédelmi hatóságnak.⁷⁴ Az irányelv preambuluma említi a magánélet védelmének fontosságát. A (2) preambulumbekzdés például rögzíti, hogy *az adatvédelmi rendszereknek tiszteletben kell tartaniuk az alapvető jogokat, kiemelten a magánélethez való jogot*, a (10) preambulumbekzdés pedig hangsúlyozza, hogy a személyes adatok feldolgozására vonatkozó nemzeti jogszabályok célja az alapvető jogok és szabadságok, különösen a magánélet tiszteletben tartásához való jog védelme, illetve azt is, hogy *magas védelmi szintet kell biztosítani a Közösségen belül*. Az irányelv ezen célja – amely az 1. cikk (1)

⁶⁸ http://nol.hu/belfold/20120811-az_ab_eloretolt_helyorsege

⁶⁹ <http://mkab.hu/sajto/sajtomegjelenes/tobb-mint-1500-egyenruhas-fordult-az-ab-hez>

⁷⁰ T/3586. számú törvényjavaslat

⁷¹ Az 1. § szerint a törvény céljai közé tartozik „*az adatok kezelésére vonatkozó alapvető szabályok meghatározása annak érdekében, hogy a természetes személyek magánszféráját az adatkezelők tiszteletben tartsák*”, illetve a 7. § (1) bekezdése azt is kimondja, hogy az „*adatkezelő köteles az adatkezelési műveleteket úgy megtervezni és végrehajtani, hogy az e törvény és az adatkezelésre vonatkozó más szabályok alkalmazása során biztosítsa az érintettek magánszférájának védelmét.*”

⁷² Lásd például az Eötvös Károly Közpolitikai Intézet, a Magyar Helsinki Bizottság és a Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) által az Európai Bizottság elnökének közösen írt levelét. A szervezetek azt tartották sérelmesnek, hogy a biztos több évvel ciklusának lejártá előtt hivatalát veszti.

http://helsinki.hu/wp-content/uploads/barroso_dpa_independence_hu_final.pdf

⁷³ 95/46/EK irányelv

⁷⁴ A 28. cikk (1) bekezdése szerint: „*Minden tagállamnak rendelkeznie kell arról, hogy az ezen irányelv értelmében a tagállam által elfogadott nemzeti rendelkezéseknek a területén történő alkalmazását valamely hatóság vagy hatóságok felügyeljék. E hatóságok a rájuk ruházott feladatok gyakorlása során teljes függetlenségben járnak el.*”

bekezdésében kimondásra is kerül⁷⁵ - megvalósulásának egyik eszköze a független hatóság léte.

Az Európai Bíróság az *Európai Bizottság vs. Német Szövetségi Köztársaság* ügyben kimondta, hogy „feladataik gyakorlása során az ellenőrző hatóságoknak objektíven és pártatlanul kell eljárniuk. Ezért minden külső befolyástól mentesnek kell lenniük, ideértve az állam vagy a tartományok által gyakorolt közvetlen vagy közvetett befolyást is, nemcsak az ellenőrzött szervezetek általi befolyást.”⁷⁶

Az Országgyűlés egy törvénymódosítással igyekezett kiküszöbölni, vagy inkább csökkenteni a hibákat.⁷⁷ Többek között a NAIH elnöke megkapta azt a jogot, hogy a megbízatása megszűnésével kapcsolatos miniszterelnöki indítvány megalapozottságát bíróság előtt vitassa, megszűnt a felmentés és a tisztségtől való megfosztás, az elnök kinevezésének szakmai feltételeként öt helyett legalább tíz év tapasztalatot írtak elő, illetve kimondták az elnök jogát arra, hogy részt vegyen és felszólaljon az Országgyűlés bizottságainak ülésein. A NAIH jelenlegi elnöke, Péterfalvi Attila szerint a Hatóság rendelkezik a függetlenség mindazon elemével, amely az uniós adatvédelmi irányelvből, valamint az Európai Bíróság gyakorlatából levezethető. Feladatát független és önálló szervezetként, külső befolyástól mentesen, pártatlanul, csak a törvénynek alárendelten végzi, ráadásul a korábbi, ombudsmani mozgástéren túlmenően bírságot is jogában áll kifizetni. Álláspontja szerint az Európai Bizottság által indított kötelezettségszegési eljárás következtében elfogadott törvénymódosítások a Hatóság függetlenségének további erősítését szolgálták.⁷⁸

A törvény intézményi része azonban továbbra is több megkérdőjelezhető rendelkezést tartalmaz, hiszen *a végrehajtó hatalmi ághoz még mindig túl szorosan kötődik a Hatóság*, elsősorban az elnökön keresztül, akinek személyére a miniszterelnök tesz javaslatot, illetve akinek vagyonnyilatkozat tételi kötelezettsége is sok ponton kapcsolódik a miniszterelnökhöz. Az összeférhetetlenséggel kapcsolatos négy éves visszamenőleges korlátozás is kevés lehet ahhoz, hogy a függetlenség egyértelműen megállapítható legyen. Ráadásul a szabályozás nem tartalmazza a mandátum meghosszabbításának tilalmát sem, ami azt a veszélyt hordozza magában, hogy az elnök részéről „megfelelési kényszer” lép fel a javaslattevő felé, és ez a Hatóság gyakorlatában is tükröződhet. Annak a lehetősége, hogy az aktuális politikai elvárások befolyásolhatják egy olyan alapjogvédelmi intézmény működését és döntéseit,

⁷⁵ „A tagállamok ezen irányelvnek megfelelően védik a természetes személyek alapvető jogait és szabadságait, különösen a magánélet tiszteletben tartásához való jogukat a személyes adatok feldolgozása tekintetében.”

⁷⁶ C-518/07, Európai Bizottság vs. Német Szövetségi Köztársaság, 2010. március 9., 25. pont

⁷⁷ 2012. évi XXV. törvény

⁷⁸ Lásd a NAIH 2012. szeptember 25-én kiadott közleményét.

amely éppen a személyes adataink öre, jelentős negatív hatással lehet a magánélet védelmére, figyelemmel az alapjog tartalmi változásaira is (lásd a jelen fejezet 2.2.3. pontját).⁷⁹

1.3. Rendes bíróságok

A rendes bírósági rendszernek is szerepe van az emberek magánéletének védelmében. De hogy milyen mérce alapján, arra nézve az Alaptörvény egy olyan rendelkezést tartalmaz, amely megerősíti az állami paternalizmusról szóló felfogást, amelyről a következő pontban írok, pontosabban arra szolgál, hogy az állam által képviselt értékeket intézményesen érvényre lehessen juttatni, eszközként felhasználva a rendes bíráskodást is. Az Alaptörvény szerint: „A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy *a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt* szolgálnak.”⁸⁰

2. Tartalmi változások

2.1. Az Alaptörvényben

Tartalmi téren az egyik problémakört maga az Alaptörvény veti fel, hiszen a *jó élet egy felfogását* közvetíti az emberek felé, amely a magánszférába való erőteljes behatolásként értékelhető. Ez tükröződik a *Nemzeti hitvallásban*, amely megkérdőjelezi az állam *világnézeti semlegességét*, illetve a családi kapcsolatok említésekor is.⁸¹ TÓTH Gábor Attila véleménye szerint a kormánynak határozott társadalomképe van, és nem bízta a polgárokat, hogy szabadon válasszák ki, milyen életvezetést alkalmaznak. Egy jó életről szóló képet határoz meg, és hol puhább, hol keményebb jogi eszközökkel próbálja afelé terelgetni az embereket.⁸² Természetesen a jogirodalomban olyan véleménnyel is találkozhatunk, amely szerint az államnak bizonyos – életformákkal, életvezetéssel kapcsolatos - kérdésekben egyértelműen állást kell foglalnia, akár alkotmányos szinten is (lásd például a 2.2.3. pontjában hivatkozott LÁBADY-veleményt), de én azzal értek egyet, hogy a szabadságot – a már említett korlátok között – a magánélet tartalommal való kitöltése, kialakítása terén is biztosítani kell az egyén számára.

Az Alaptörvény a *gazdasági magánszférát* is bírálható módon értelmezi, hiszen azt tükrözi,

⁷⁹ A témával kapcsolatos szakirodalomból kiemelendő: JÓRI András: Az adatvédelemért és az információszabadságért felelős biztos intézményéről. *Fundamentum*, 2010/2. szám <http://www.fundamentum.hu/sites/default/files/10-2-02.pdf>

A szerző részletesen foglalkozik a korábbi szabályozással, az ideális megoldás főbb elveivel (többek között a függetlenséggel), valamint a biztos gyakorlatával, annak értékelésével.

⁸⁰ Alaptörvény 28. cikke

⁸¹ A családi kapcsolatokról bővebben a családok védelméről szóló törvény vizsgálatakor írok a 2.2.3. pontban.

⁸² Forrás: http://hvg.hu/itthon/20110323_fidesz_maganszfera

hogy a kormányzat a gazdaság szabályozását aktuális közérdekek (például az államadósság csökkentése) mentén kívánja megvalósítani, ezek azonban önmagukban nem alapozhatják meg az állam beavatkozását a piac, a gazdasági magánszféra működésébe, mert a magánszférához való jog ennek korlátját képezi, figyelembe véve az arányosság követelményét.⁸³

Az alapjogvédelmi szint egyértelmű csökkenését jelzi az Alaptörvénynek az a rendelkezése is, miszerint alapvető jog „más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának *tiszteletben tartásával* korlátozható.”⁸⁴ Ez nyilvánvalóan visszalépést jelent a korábbi mércéhez képest, amely szerint a korlátozás a lényeges tartalmat nem érinthette.

2.2. Az Alaptörvényen kívül

Az Alaptörvényen kívül egyéb jogszabályokban is találunk arra példát, hogy az állam a magánszféránkba tartozó kérdéseket szabályoz eddig ismeretlen és aggályos módon, sugallva a kívánatosnak tartott magatartást, vagy éppen mélyebbre nyúlva a privát szféránkba. Az alábbiakban ezzel kapcsolatban vizsgálom meg néhány témakört.

2.2.1. Médiatartalmak és magánszféra

Az Országgyűlés 2010-ben arra tett kísérletet, hogy a sajtó- és médiaszabadságot, illetve a magánszféra védelmét összeegyeztesse, de a próbálkozás nem (volt) problémamentes. A 2010. június 11-én benyújtott, a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló T/363. számú törvényjavaslat 18. §-a tartalmazott egy olyan rendelkezést, miszerint a „médiatartalom nem lehet alkalmas a magánélet és más, személyhez fűződő jogok megsértésére.” Az elfogadott, 2010. évi CIV. törvényben (Smtv.) végül úgy szerepelt ez, hogy a „médiatartalom nem lehet alkalmas a magánélet megsértésére.” A törvénynek többek között ezen szakasza alkotmánybírósági vizsgálat tárgyává is vált. A médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (Mttv.) 182. § c) pontja szerint a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) Médiatanácsa „felügyeli az Smtv. 13-20. §-ban foglalt követelmények betartását”⁸⁵. Az Alkotmánybíróságnak azt kellett megítélnie, hogy az Smtv. akkori 14-20. §-aiban megjelenő tartalmi korlátok a sajtószabadság fényében

⁸³ VARJU Márton: Az alaptörvény gazdasági adóssága
<http://www.szuveren.hu/jog/az-alaptorveny-gazdasagi-adossaga>
2011. április 17.

⁸⁴ Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés

⁸⁵ A jelenleg hatályos szöveg szerint: „c) felügyeli az Smtv. 14. §-ában, valamint 16-20. §-ában foglalt követelmények betartását”

szükségesek és arányosak-e. A vizsgálat eredményeként a testület a következő eredményre jutott: az „Smtv. 15. és 18. §-ai - a nyilvánosságra szánt közlés jogosultjának a közléssel kapcsolatos jogai, valamint a magánélet védelme - olyan helyzetekben jogosítják a hatóságot a nyomtatott és az internetes sajtótermék tartalmának vizsgálatára, amelyekben az egyedileg azonosítható személy áll szemben a sajtótermék kiadójával, és amely viszonyban a személynek jól körülhatárolható és érvényesíthető alanyi jogai vannak. A testület eddigi következetes gyakorlata szerint a véleményszabadság és annak intézményeként elkülönült sajtószabadság szükséges korlátozását jelenti az alanyi jogsértés, például személyiségi jogok megsértése. Nincs indoka azonban az olyan korlátozásnak, amely személyes érdektséghez kötött jogok megsértése és érvényesíthetősége esetén teszi lehetővé az állami közhatalom fellépését. A sajtószabadság jogának gyakorlásával a nyomtatott és az internetes sajtótermékekben okozott alanyi jogsértések esetén az egyéni fellépésre lehetőséget adó jogintézmények az eddigiekben is rendelkezésre álltak, az egyéni jogérvényesítés mellett életre hívott, azt kiegészítő hatósági eljárás alkotmányosan nem indokolható, ezért az a sajtószabadság aránytalan korlátozása.”⁸⁶ Az emberek tehát az AB felfogásában eléggé „felnöttek”, nincs szükség a jogérvényesítés kapcsán sem „atyáskodó” államra.

A hatályos törvény 15. § (4) bekezdése említi a magánélet védelmét, amikor kimondja, hogy a médiatartalom-szolgáltató nem köthet médiatartalomban szereplő személlyel olyan megállapodást, amely korlátozza a jó hírnevéhez, becsületéhez vagy magánéletéhez fűződő jogainak érvényesíthetőségét. Azonban *ez véleményem szerint messze áll az eredeti tervtől, vagy legalábbis a törvényjavaslat koncepciójából kiolvasható céltől*. Hiszen amíg az általában, mindenki számára védelmet kívánt nyújtani a magánélete megsértésének esetére, addig ez csak a médiatartalomban szereplő személy számára lehet garancia például az ellen – ahogy a törvény is nevesíti –, hogy a szolgáltató a nyilatkozatát érdemben megváltoztassa vagy eltorzítsa. A törvényalkotó azonban ragaszkodott ezen a téren a hatósági felügyelethez, és inkább annak tárgyát változtatta meg. Az persze más kérdés, hogy – amint az AB is rámutatott – az igényérvényesítés megfelelő eszközei a jogrendszerben már eddig is jelen voltak, és a törvény 18. §-a valójában csak egy, a hatóság számára „jogalapot” teremtő deklaráció volt – eredetileg is.

Azonban a magánszféra egy másik eleme is sérült a szabályozás kapcsán, nevezetesen a titokvédelem. Az Alkotmánybíróság megerősítette, hogy a „magántitokhoz való alkotmányos jog a magánszféra részeként értelmezhető.”⁸⁷ Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy

⁸⁶ 165/2011. (XII. 20.) AB határozat, ABH 2011, 514-515.

⁸⁷ Uo., 531, 534.

mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenes helyzet keletkezett azzal, hogy az Országgyűlés az Mttv. 155. §-ában nem szabályozta kielégítően a médiatartalom-szolgáltatók adatszolgáltatási kötelezettségét az információforrások és az ügyvédi titok védelmével kapcsolatosan.⁸⁸

Az elméleti részben ismertetett veszélyek (például a sajtó túlkapásai a szenzációkeltés érdekében, az egyén pszichésen való megterhelése) miatt *a jogalkotónak arra kellene törekednie, hogy tartalommal teli garanciákat alakítson ki a - kommunikációs alapjogok egyik korlátjaként megjelölhető - magánélet védelmére*. Biztosítani kellene azt, hogy csak a feltétlenül szükséges, közérdekkel indokolható részletek kerülhessenek nyilvánosságra (kivéve, ha a nyilatkozó személy máshoz is hozzájárul), és magának az érintett személynek a kezében legyen a jogérvényesítés lehetősége. Visszautalok arra, hogy a magánélet védelmének jogi szabályozása *paradoxont* rejt magában. Az a megoldás, ami szerint egy hatóság felügyeli a magánélet tiszteletben tartását, *megkétszerezi ezt*, hiszen nemcsak a jogérvényesítés során kell feltárnia az egyénnek a magánszférája egy részét, hanem még azt sem döntheti el, meg akarja-e ezt tenni egyáltalán, és ha igen, mikor, illetve milyen formában.

2.2.2. Adatvédelem

A jogalkotó az elmúlt két évben a személyes adatok védelme, az információs önrendelkezési jog biztosítása terén is változásokat generált, ahogyan azt az intézményi változások kapcsán már jeleztem.

Itt a 2012 áprilisában benyújtott, T/6858. számú törvényjavaslat nyomán elfogadott, a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény módosítására⁸⁹ gondolok. Ez alapján a Kormány által meghatározott ügyekben a Miniszterelnökség a polgárok személyre szóló tájékoztatása, illetve a polgárok álláspontjának megkérdezése céljából meghatározott adatok szolgáltatását jogosult kérni, meghatározott kiválasztási szempontok szerint. Korlátot az jelent, hogy vannak bizonyos megtagadási okok, illetve hogy a Miniszterelnökség az adatokat – törvény eltérő rendelkezése hiányában - az átvételtől számított kilencven napig kezelheti. A gyakorlatban erről a Nemzeti Konzultáció juthat eszünkbe, ennek a jogalapját teremtette meg a törvénymódosítás. Az uniós jog alapján nem jogellenes az ilyen adatigénylés, hiszen az csak a különleges adatok vonatkozásában tartalmaz korlátokat.⁹⁰ Több ponton is támadható azonban a koncepció. Egyrészt az

⁸⁸ A törvény 155. §-a azóta módosításra került, így jelenleg a titokfajták közül az üzleti titok tartozik az NMHH által megismerhető adatok körébe a korábbi, *törvény által védett titok* elnevezésű kategória helyett.

⁸⁹ 2012. évi LX. törvény

⁹⁰ Lásd a 95/46/EK irányelv (34) preambulumbekzdését.

adatkezelés törvényi feltételei kapcsán, hiszen a felhatalmazás alapján a Kormány bármilyen kérdésben használhatja majd ezt az eszközt, illetve az a rendelkezés sem kielégítő, hogy a kilencven napos kezelési határidőtől hosszabbat törvény bármikor megállapíthat. Másrészt a polgárok számára *az ilyen megkeresések a magánéletet zavaró, zaklató tényezőkké válhatnak*. Azok számára, akik érdeklődnek a tervezett kormányzati intézkedések iránt, vagy szeretnék kifejezni véleményüket, megfelelő és könnyen elérhető információk, fórumok állnak rendelkezésre. Éppen ezért felesleges és a polgárok magánéletét sértő lehet a módosítás, hiszen álláspontom szerint az eddigi tapasztalatok alapján a kérdőívek is sugallják a jó választ, és *befolyásolni próbálják az emberek nézeteit*, ezáltal politikai preferenciáit. Ez nem csak a politikai pluralizmus és a pártok közötti esélyegyenlőség ellen hat, hanem megerősíti azt a már említett kiindulópontot, miszerint az állam nem kezeli felnőttként a polgárokat.

A témához kapcsolódik, hogy 2011 novemberében felmerült az ún. Nemzeti Információs és Bűnügyi Központ felállításának gondolata, amely – szerencsére – nem jött végül létre. A TASZ álláspontja szerint, ha a terv megvalósul, a „személyes adatokkal táplálkozó szörnyeteg újabb szeget üt a magánszféra koporsójába.”⁹¹ A szervezet ugyanis az államigazgatás összes nyilvántartásához szabadon, közvetlen elektronikus úton hozzáférhetett volna, a megszerzett adatokat pedig korlátozás és törlési kötelezettség nélkül is tárolhatta volna, ami ellentétes a célhoz kötöttség, illetve a készletezés tilalmának követelményével, és súlyosan sérti az emberi méltóságot, azon belül is a magánszféra védelméhez való jogot.

Vajon miért nem ismerik fel a jogalkotóink, hogy *a fenti, a magánélet korlátozása felé mutató tendencia helyett a személyes adatokkal kapcsolatos igényt támasztó hatóságokkal szemben effektív védelmet kell biztosítani az egyén számára*? Ezt tette az elektronikus magánszféra-döntést meghozó német Alkotmánybíróság, illetve ezt hangsúlyozzák a magyar testületnek az első fejezetben ismertetett korábbi döntései is. Különösen a személyi számról szóló határozatra gondolok, amelynek idézett indokolását, ha a jogalkotó figyelembe venné, fel sem merülne az előbb említett gondolat megvalósíthatóságának lehetősége. Véleményem szerint arról sincs szó egyik esetben sem, hogy valamilyen közérdekekkel indokolható lenne a jogalkotói lépés, vagyis a magánszférához való jog negatív oldalának határát nem érik el.

⁹¹ <http://tasz.hu/adatvedelem/szemelyes-adatainkon-hizlalt-uj-nemzetbiztonsagi-elemzo-csucsaszervet-hoznaletre-kormany>

2.2.3. Családi kapcsolatok

A családi kapcsolatokat az Alaptörvény is megemlíti⁹², a családok védelméről pedig egy külön új jogszabály, a 2011. évi CCXI. törvény szól. A törvényt már elfogadása előtt sok bíráló érte, hiszen a javaslatához fűzött általános indokolás is támadható kijelentéseket tartalmaz.⁹³ „A Javaslat *nem értéksemleges módon* kívánja meghatározni a család intézményével kapcsolatos legfontosabb rendelkezéseket, hanem *egyértelműen állást foglal* a család, a házasság és a gyermekvállalás, mint követendő és védendő társadalmi, nemzeti érték fontossága mellett.”⁹⁴

Ez a szemlélet a törvényben is megjelenik. A preambulum egyértelműen megalkotóinak konzervatív és diszkriminatív szemléletét tükrözi, amikor arról beszél, hogy a „család létrejöttének biztos alapja a *házasság*, amely az egymás szeretetén és tiszteletén alapuló életközösség, ezért az mindenkor *megkülönböztetett megbecsülést* érdemel.” Emellett azt is hangsúlyozza, hogy a „család akkor tölti be szerepét, ha az anya és az apa tartós és szilárd kapcsolata a *gyermekek* iránti felelősségben teljesedik ki.” A törvény adta családfogalom rendkívül kirekesztő, hiszen teljes mértékben mellőz százezreket (így azokat is, akik körülményeik, illetve valamilyen meggyőződésük miatt egyedül vagy gyermektelenül élnek), és közvetlen kapcsolatot állít fel a család és a házasság között, amely nem következik sem az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéséből, sem a Magyarország által ratifikált nemzetközi jogi dokumentumokból. Az Alaptörvény ugyanis a házasság intézményét védi mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, *valamint* a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját.⁹⁵

A fenti kirekesztő szemlélet az érdemi rendelkezésekben is visszaköszön. A törvény így például kimondja, hogy a család alapja kizárólag egy férfi és egy nő házassága, az egyenesági rokoni kapcsolat, illetve a családbafogadó gyámság lehet [7. § (1)]. Egy másik helyen pedig a kiskorú gyermek azon kötelességét tartalmazza, hogy – korának és fejlettségének

⁹² Alapvetés L) cikk

(1) Magyarország védi a házasság intézményét mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját.

(2) Magyarország támogatja a gyermekvállalást.

⁹³ Azt itt már csak jelezni lehet, hogy az Alkotmánybíróság is foglalkozott a törvény egy rendelkezésével, és annak hatálybalépését a jogállamiság és a jogbiztonság követelményének sérelmére hivatkozva, valószínűsíthető alaptörvényellenesség miatt felfüggesztette egy friss döntésében. [31/2012. (VI. 29.) AB határozat, ABH-ban még nem jelent meg]

⁹⁴ <http://www.parlament.hu/irom39/05128/05128.pdf>, 9. o.

⁹⁵ Részletesen: http://www.ekint.org/ekint_files/File/tanulmanyok/amicus_cardinal_laws_magyar_final.pdf

megfelelően – tartózkodjék az egészségét károsító életmódtól [12. § (2)].⁹⁶

Ezek véleményem szerint szükségtelen, igazolhatatlan beavatkozást jelentenek az ember azon jogába, hogy maga határozhassa meg, mit tart jó életnek, követendő felfogásnak, és az állami paternalizmust erősíti. Az embereket tudatos, racionális lényekként felfogva nem indokolt, és az emberi méltóságból levezethető általános cselekvési szabadság, illetve önrendelkezési jog alapján nem tartható korlátozásokról van szó, amelyeket ráadásul az állam sokszor – hacsak még mélyebb beavatkozást nem valósít meg – ellenőrizni sem tud. Például a kiskorú gyermek idézett kötelességének mi a tartalma pontosan? Érvényre lehet-e juttatni ezt a rendelkezést? Ha igen, milyen eszközökkel? Ráadásul felmerül a szülők neveléshez való jogának a sérelme is, amit egy másik jogszabályhellyel kapcsolatban az ombudsman is felhívott egy, az Alkotmánybírósághoz intézett indítványában.⁹⁷

Meg kell említeni LÁBADY Tamás 1995-ben egy új alkotmány tervezete kapcsán a magánélet alkotmányos védelméről írt tanulmányát⁹⁸, amelyben *a házasság és a család* védelméről szóló rész tartalmi szempontból többnyire – érdekesen, hiszen majdnem két évtized telt el azóta, de - összezseng az Alaptörvény követte megoldással, bár a – talán „időtállóbb” - formai javaslat és néhány tartalmi észrevétel (így például annak alkotmányos rögzítése, hogy az állam a család és a gyermekek védelme terén az elért szinttől nem léphet vissza) nem valósult meg. A régi Alkotmány kapcsán Lábady kifogásolta, hogy a szabályozás formai okból azért elégtelen, mert a házasság és a család védelmét az alapjogi fejezetben kellene kimondani. Azonban a régi módszeren az Alaptörvény sem változtatott, és a védelmet továbbra sem az alapjogi rész tartalmazza. Tartalmi szempontból azért volt Lábady szerint elégtelen a szabályozás, mert nem fejezte ki azt az értéktartalmat, amelyet a házasság és a család a társadalomban betölt.⁹⁹ Állást kell szerinte foglalni abban, hogy „az Alkotmány ebben a szférában milyen értékeket kíván kiemelni, preferálni, alapjogként szabályozni, illetőleg állami kötelezettségként tételezni, továbbá mely korlátozó rendelkezéseket kíván az Alkotmány »magaslatába emelni«.”¹⁰⁰ Az alkotmánynak Lábady véleménye szerint ki kell fejeznie, „hogy a házasság férfi és nő életközössége, (...) az élettársi kapcsolatot és a homoszexuális életközösségeket szükségtelen külön kiemelt alkotmányos védelemben

⁹⁶ A törvény a magzat életvédelmére vonatkozóan is tartalmaz rendelkezést, ami szintén érinti azt, hogy hol húzódnak a magánszféra határai, és a gyermekvállalás támogatásának egyik „eszköze” lehet, de a jelen dolgozat keretei között erre nincs lehetőségem kitérni.

⁹⁷ Az ombudsman alkotmánybírósági indítványa a köznevelési törvény egyes rendelkezéseiről. AJB-2523/2012 <http://www.ajbh.hu/allam/jelentes/201202523Ai.rtf>

⁹⁸ LÁBADY: i. m., 74-86. o.

⁹⁹ LÁBADY: i. m., 74. o.

¹⁰⁰ LÁBADY: i. m., 76-77. o.

részesíteni (...) elegendő a diszkrimináció általános tilalmát kimondó szabályozás.”¹⁰¹ Amint fentebb láttuk, az új Alaptörvény ennek – a magánélethez való jog rovására – eleget tett.¹⁰²

A fenti tendenciák a kormányzati kommunikációban is tükröződnek. Például az Országgyűlés elnöke 2012 szeptemberében egy konferencián kijelentette: „A gyermek nem magánügy, hanem a közjó egyik eszköze, a gyermekvállalás pedig nemzetstratégiai kérdés.”¹⁰³ A népesedéspolitikai eszközöknek azonban meg kell felelniük bizonyos feltételeknek. Az Alkotmánybíróság a művi meddővé tétellel kapcsolatos (alkotmányellenességet megállapító) döntésében kiemelte, hogy a kedvezőbb demográfiai mutatók elérésére a demokratikus államokban nem az önrendelkezési jog korlátozása a célravezető eszköz, hanem a közteherviselési és szociálpolitikai szabályozás, valamint a születésszabályozási kultúra fejlesztése. Csak az alapvető jogokat el nem ismerő politikai rendszerekben lehet szélsőségesen tiltó és korlátozó népesedéspolitikai eszközökkel – pozitív vagy negatív irányban – befolyásolni a népszaporulatot.¹⁰⁴ Álláspontom szerint ez a másik oldalról is igaz: az állam nem hozhat olyan szabályokat, intézkedéseket, amelyek olyan mértékben ösztönzik a gyermekvállalást, hogy az már tulajdonképpen gazdasági kérdéssé váljon a polgárok számára, illetve a sugalmazásnak „ellenállók” számára pedig diszkriminatív legyen. Hiszen az is az önrendelkezési jog indokolatlan és aránytalan csorbítása, ha az olyan kérdésekben, mint – a magánélet részének tekinthető – gyermekvállalás, az állam igyekszik a rendelkezésére álló minél több eszközzel közvetíteni, mit is tart kívánatosnak, egyúttal kifejezve, mely életformát tartja kevésbé értékesnek.

Az előbb idézett határozaton kívül az Alkotmánybíróság minősített még állami beavatkozást alkotmányellenesnek a családi viszonyokkal összefüggésben, nevezetesen a távoltartás kapcsán. Az alkotmányellenes helyzetet az Alkotmánybíróság szerint az okozta, hogy az erőszak és a hozzátartozó fogalmát túl tágra vonta a jogalkotó, sértve az arányosság kritériumát. Azonban ebben az esetben a cél mégis legitim volt, hiszen a testület elismerte: „Mivel az erőszak tényével a probléma kihat a magánszféra viszonyaira, az alapjogoknak a magánszférán belüli érvényesülésére, ezért ebben az esetben a magánszférába történő állami beavatkozás végső soron a magánélet – adott esetben a család, illetve a családtagok alapvető

¹⁰¹ LÁBADY: i. m., 79-80. o.

¹⁰² A témával kapcsolatban az újabb szakirodalomból lásd: DRINÓCZI Tímea-ZELLER Judit: A házasság és a család alkotmányjogi helyzete. *Jura*, 2006/1. szám, 16-22. o. A szerzők szupranacionális és európai kitekintés után szintén fogalmaznak meg az alkotmányi szint számára de lege ferenda javaslatokat, és tekintettel vannak a társadalmi változásokra is, így az élettársi kapcsolatok elterjedtségére.

¹⁰³ <http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/szocialis-csaladi-es-ifjusagugyert-felelos-allamtitkarsag/hirek/a-gyermekevallalas-nemzetstrategiai-ugy>

¹⁰⁴ 43/2005. (XI. 14.) AB határozat, ABH 2005, 545.

jogainak – védelmét szolgálja.”¹⁰⁵

A kirekesztő családfogalom ellentétes az EJEB megközelítésével is, hiszen a strasbourgi testület több évtizede a család fogalmának kiterjesztő értelmezése mellett érvel. Egy döntésében ez áll: a „8. cikk szempontjából irányadó »családi élet« létezése vagy nem létezése elsősorban *ténykérdés*, amely közeli személyes kapcsolatok meglététől függ.”¹⁰⁶ A család nem egyenlő a házasságon alapuló életközösséggel, hanem „számos tényező releváns lehet, beleértve annak vizsgálatát, hogy a pár együtt él-e, kapcsolatuk hosszát és hogy demonstrálták-e egymás felé való elkötelezettségüket gyermekvállalással vagy bármilyen egyéb módon.”¹⁰⁷ Az EJEB azt is kimondta, hogy „az állam a család védelmére alkalmas eszközök megválasztása, valamint a 8. cikk által megkívánt családi élet tiszteletben tartása során *szükségszerűen köteles figyelembe venni a társadalomban végbement változásokat és a szociális, polgári jogi és kapcsolati kérdésekkel összefüggő fejleményeket*, ideértve a tényt, hogy nem csupán egy út vagy egy választási lehetőség van, amikor a családi életünkről vagy magánszféránkról döntünk.”¹⁰⁸

Összességében úgy vélem tehát, hogy a társas kapcsolatok terén tapasztalható új szabályozási irányok sem a magánélet szabadságát mozdítják elő - éppen ellenkezőleg. A sugallt értékrend a realitásoktól is elrugaszkodik, illetve károsan csökkenti az emberek szabadságérzetét, ami azt támasztja alá, hogy indokolatlanul avatkozik be az állam a magánélet ezen szegmensébe. Ráadásul az állami hozzáállás az azzal egyetértők számára alapot adhat a mások jó életéről alkotott felfogásának megítélésére is. Mindez károsan hat az értékek pluralizmusára, egymás mellett élésére.

2.2.4. Gazdasági magánszféra

A 2010. évi CXXIV. törvénnyel 2005. január 1-jére visszamenőleges hatállyal bevezetni kívánt 98 százalékos különadó kérdése is erőteljesen érinti az egyén magánszféráját, nevezetesen annak gazdasági, anyagi alapját, vonatkozását. Nem véletlenül állapított meg alkotmányellenességet az AB a törvény, majd annak módosítása kapcsán.¹⁰⁹ A második különadó-döntésben leszögezte a testület: „Állami beavatkozást megvalósító törvénynek *egyensúlyt kell teremtenie a személyek jogmentes magánszféráját védő alapvető jogok és a törvényben megcélzott társadalmi, politikai, gazdasági érdekek között*. Ezek egyoldalú, kizárólagos és differenciálatlan érvényesülésekor alapos okkal lehet hivatkozni az alapvető

¹⁰⁵ 53/2009. (V. 6.) AB határozat, ABH 2009, 422.

¹⁰⁶ K. és T. vs. Finnország, Application no. 25702/94, 2001. július 12., 150. pont

¹⁰⁷ X., Y. és Z. vs. Egyesült Királyság, Application no. 21830/93, 1997. április 22., 36. pont

¹⁰⁸ Kozak vs. Lengyelország, Application no. 13102/02, 2010. március 2., 98. pont

¹⁰⁹ Az első különadó-határozat: 184/2010. (X. 28.) AB határozat, ABH 2010, 900-946.

jogok, végső soron az emberi méltóság védelméhez való jog sérelmére” – mondta ki a testület.¹¹⁰ Azonban a határozat többségi indokolásában megkérdőjelezhető megállapítások is vannak, egyetértve Kis László alkotmánybíróval, aki párhuzamos indokolásában azt tartotta elhibázottnak, hogy a többségi indokolás a 2005. január 1-jével kezdődő és 2009. december 31-én lezárt adóévekre nézve az emberi méltóság sérelméből levezethetőnek látta a különadó alkotmányellenességének a megállapíthatóságát, míg a 2010-es évben jövedelemszerzőknél „mindössze” a visszaható hatályt (mint a jogbiztonság alkotóelemét) látta megsértve. Álláspontja szerint a 2010-es adóév hatálya alá esőknél is alkotmányosan (alapjogi szempontból) igazolhatatlan - az Alkotmánybíróság szóhasználatában: „illetéktelen” - volt a magánszféra (anyagi) aspektusába való állami beavatkozás.¹¹¹

Ez nem jelenti természetesen azt, hogy az anyagi magánszférába az állam bizonyos intézkedésekkel ne avatkozhatna be a szükségesség és arányosság követelményének megfelelően. Az Alkotmánybíróság által megvizsgált egyik esetben a tartásdíj fizetési kötelezettség teljesítése érdekében élt az állam ezzel a lehetőséggel. Az AB megállapította: „Ennek a célnak a fontossága és az érdekében okozott alapjogsérelem súlya megfelelő arányban áll egymással. Az állami beavatkozás indoka a magánszféra körébe tartozó viszonyokba a tartásdíj igény mindenkor teljesítésének a lehető leghatékonyabb biztosítása.”¹¹²

2.2.5. Munka és magánszféra

A Parlament a 2012. évi I. törvénnyel megalkotta az új Munka Törvénykönyvét. Az új törvény kapcsán felmerülnek olyan problémák, amik a munkavállalók magánéletével kapcsolatosak. Bár a törvény 11. § (1) bekezdése kimondja, hogy a munkavállaló magánélete nem ellenőrizhető, a 8. § (2) bekezdése szerint a munkavállaló munkaidején kívül sem tanúsíthat olyan magatartást, amely - különösen a munkavállaló munkakörének jellege, a munkáltató szervezetében elfoglalt helye alapján - közvetlenül és ténylegesen alkalmas munkáltatója jó hírvének, jogos gazdasági érdekének vagy a munkaviszony céljának veszélyeztetésére. A munkavállaló magatartása a 9. § (2) bekezdésében foglaltak szerint korlátozható. Eszerint a munkavállaló személyhez fűződő joga akkor korlátozható, ha a korlátozás a munkaviszony rendeltetésével közvetlenül összefüggő okból feltétlenül szükséges és a cél elérésével arányos. Véleményem szerint ez a rendelkezés alkotmányossági

¹¹⁰ 37/2011. (V. 10.) AB határozat, ABH 2011, 245.

¹¹¹ Részletesen lásd a Kis László alkotmánybíró által a 37/2011. (V. 10.) AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolást (ABH 2011, 247-255.).

¹¹² 576/D/2000 AB határozat, ABH 2006, 1320.

szempontból aggályos még annak deklarálása mellett is, hogy a személyhez fűződő jog korlátozásának módjáról, feltételeiről és várható tartamáról a munkavállalót előzetesen tájékoztatni kell (a 8. § (2) bekezdése szerint írásban). A korlátozás a munkavállaló valamely alapjogát érintheti ugyanis, amelyet törvény ugyan megtehet az Alaptörvény szerint, de a munkáltató biztosan nem. A személyhez fűződő jogok köre tág, és így a törvény által megengedett korlátozás lehetősége is túl széles, hiszen a korlátozható jogok nincsenek benne meghatározva, sem garanciákkal ellátva.

A jogalkotót feltehetőleg „inspirálta” a közalkalmazottakkal kapcsolatos 56/1994. (XI. 10.) AB határozat. Ez a döntés azt tartalmazta, hogy a korlátozás csak akkor elkerülhetetlen és arányos, ha a közalkalmazott munkahelyen kívüli közalkalmazotti jogviszonyához méltatlan magatartása a közalkalmazott munkaköre vagy beosztása ellátására lényeges és valóságos, közvetlen kihatással van és ha az egyúttal alkalmazójának érdeksérelmével jár.¹¹³ Azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni a különbségeket. Az egyik az, hogy míg a törvény a veszélyeztetést elégnek tartja, addig az AB eredményt is megkíván. A másik az, hogy a közalkalmazottra váró jogkövetkezmény a fegyelmi felelősségrevonás volt az AB által vizsgált esetben, míg a törvény a személyhez fűződő jogok korlátozását helyezi kilátásba. Ezt pedig, ahogy már jeleztem, a munkáltató – további feltételek létének hiányában – nem tehetné meg.

Tovább korlátozza a munkavállaló magánszféráját az, hogy az új törvényben a felmondási védelem körébe tartozó esetek köre szűkült, például a betegséggel összefüggő esetekkel.¹¹⁴ Az elrendelhető rendkívüli munkaidő naptári évenként kétszáz óra helyett a törvény 109. § (1) bekezdése szerint kétszázötven órára növekedett. Ez a néhány kiragadott rendelkezés is rávilágít arra, hogy *a jövőben nehezebbé válhat a munka és a magán-, illetve családi élet összehangolása.*

¹¹³ 56/1994. (XI. 10.) AB határozat, ABH 1994, 312.

¹¹⁴ Lásd a törvény 65. § (3) bekezdését, összevetve az 1992. évi XXII. törvény 90. § (1) bekezdésével.

Összegzés

A dolgozat írása közben számomra is igazolódott, hogy a magánszféra-védelem témája elméleti, alkotmányjogi megközelítésben *rendkívül szerteágazó*, ezért én is csupán néhány elemét tudtam megvizsgálni. Viszont azt gondolom, hogy már ez is *hozzájárulhat ahhoz, hogy a több mint két éve tartó, a privát szférát érzékenyen érintő folyamatokat a felszín mögé látva, szakmai szemmel tudjuk nézni.*

A magánszféra *fogalmát lehetetlen pontosan meghatározni*, hiszen az ember legbensőbb, sérülékeny életteréről van szó, amely számos más joggal és érdekkal kerülhet összeütközésbe. Bár az egyes országok különbözőféleképpen igyekeznek garantálni a privát sféra szabadságát, minden megvizsgált államban jelentős a magánélet védelme: vagy az alkotmány deklarálja az ehhez való jogot, vagy az alkotmánybíróági gyakorlat nyomán kap jelentős hangsúlyt (ami azt is megmutatja egyébként, hogy valójában alkotmányi szintű elismerés nélkül is lehet eredményes a védelem, figyelemmel a szupranacionális elismertségre is). Az biztos, hogy az állam feladata a magánszféra megvédése a sürgősségtelen, vagy aránytalan beavatkozásokkal szemben. A nemzetközi kitekintés és az Alkotmánybíróóság eddigi gyakorlata – átnézve minden jelentősebb döntést, ami a témához kapcsolódik – arra világít rá, hogy nagyon széles az a kör, amelyre a magánélet védelme kiterjed és számos helyzetben alkalmazható döntési alapként, érvként az egyén szabadságának biztosítása érdekében.

Miért is kell védeni a magánélet szabadságát? Azért, mert az egyén közösségi értékteremtő szerepe és testi-lelki szükséglete is ezt indokolja. Ha megnézzük a jogelméleti megközelítéseket, illetve az alkalmazott mércéket, megállapítható, hogy védelemben kell részesíteni egyrészt a *cselekvési, (intim) döntési szabadságot*, az erre vonatkozó igényt, másrészt a *személyes információk feletti ellenőrzési helyzetet*, továbbá azt az *állapotot, hogy az egyénhez való hozzáférés korlátozott*, megilleti az egyént a nyugalom és bizonyos védett zóna, vagyis jogmentes magánszférát kell számára biztosítani, „békén kell hagyni”. Ez utóbbi mindenki másra – az államra is vonatkozik. Az államra abban a tekintetben is, hogy biztosítsa ennek feltételeit, gondolok itt az alapjogi összeütközések feloldására is. Ha még beavatkozás is lenne indokolt egy másik alapjog vagy közérdek miatt, az csak az arányosság követelményét szem előtt tartva tehető meg, nem róva alkotmányos garanciák nélküli terhet a polgárookra.

Azonban ma Magyarországon olyan változásoknak lehetünk tanúi, amelyek erőteljesen érintik a polgárok magánéletét, csökkentve a védelem szintjét.

Megfigyelhető ez egyrészt *intézményi téren*. Az Alkotmánybíróóság a jogszabályok alapján

kevésbé lesz képes a hatékony magánszféra-védelemre, ezen csak saját gyakorlatának gondos kimunkálásával tud majd segíteni például azáltal, hogy nem értelmezi megszorítóan a rá irányadó rendelkezéseket. Az alapvető jogok biztosa „híd”-szerepet tölthet be az emberek és az AB között, de ez az intézmény függ a tisztséget betöltő személy szerepfelfogásától. A NAIH felállítása pedig *visszalépésként értékelhető* a magánélet adatvédelmi aspektusából nézve.

Tartalmi tekintetben hangsúlyozom, hogy a magánélet védelme *több jog együttes érvényesülése révén valósulhat csak meg*, vagyis tulajdonképpen amikor a magánülethez való jogról beszélünk, ez alatt több részjogosítványt kell értenünk, amelyek önmagukban is külön alapjogok. Mivel a magánélet védelme végső soron az emberi méltósághoz kapcsolódik, így fontos szerepe van az alapjogi rendszerben, pozitívumnak tekinthető, hogy az Alaptörvényben *külön is deklarálásra került* az, hogy mindenkinek joga van magánélete tiszteletben tartására, de az majd a jövőben derül ki, hogy ez a jog *csupán „dísz” lesz-e a normaszövegben*, vagy a gyakorlatban élő, a bíróságok előtt felhívható joggá válik. Az is kérdés marad egyelőre, hogy a magánélet sérthetetlenségét a bíróságok mennyire fogják tágan értelmezni, illetve hogy az Alkotmánybíróság hogyan viszonyul majd az „új” alapjoghoz.

Az Alaptörvény a *jó élet egy felfogását* közvetíti az emberek felé, amely a magánszférába való erőteljes behatolásként értékelhető. Ez tükröződik a *Nemzeti hitvallásban*, amely megkérdőjelezi az állam *világnézeti semlegességét*, illetve a családi kapcsolatok említésekor is. Az utóbbi tekintetében azt a következtetést vontam le, hogy mivel az új családvédelmi törvény *nem értéksemleges módon* határozza meg a család intézményével kapcsolatos legfontosabb rendelkezéseket, ezáltal konzervatív, diszkriminatív, kirekesztő jellegűnek tekinthető. Az embereket értelmes lényekként felfogva nem indokolt, és az emberi méltóságból levezethető általános cselekvési szabadság, illetve önrendelkezési jog alapján nem tartható korlátozásokról van szó. Vagyis itt *a cselekvési, döntési szabadság sérelme* merül fel.

Az Alaptörvényen kívül egyéb jogszabályokban is találunk arra példát, hogy az állam a magánszféránkba tartozó kérdéseket szabályoz eddig ismeretlen és aggályos módon, sugallva a kíváncsnak tartott magatartást, vagy éppen mélyebbre nyúlva a privát szféránkba.

A *kommunikációs alapjogok és a magánszféra-védelem viszonyát* tekintve úgy gondolom, hogy az elméleti részben ismertett veszélyek miatt a jogalkotónak arra kellene törekednie, hogy tartalommal teli garanciákat alakítson ki a magánélet védelmére. Biztosítani kellene azt, hogy csak a feltétlenül szükséges, közérdekkel indokolható részletek kerülhessenek nyilvánosságra (kivéve, ha a nyilatkozó személy máshoz is hozzájárul), és magának az érintett

személynek a kezében legyen a jogérvényesítés lehetősége. Ellenkező esetben az állam nem oldja fel az egyén védett zónájára veszélyt jelentő alapjogi konfliktust és az információk feletti ellenőrzési helyzet sem lesz kielégítő.

Szükséges lenne annak felismerése, hogy a fenti, a magánélet korlátozása felé mutató tendencia helyett *a személyes adatokkal kapcsolatos igényt támasztó hatóságokkal szemben egyre inkább védeni kell az egyént*, ahogyan megtette azt az elektronikus magánszféra-döntést meghozó német Alkotmánybíróság, vagy amit a magyar testületnek az első fejezetben ismertetett korábbi döntései is sugallnak.

Nemcsak a magánélet értelmezése terjed ki egyre szélesebb területre, hanem az állam részéről történő beavatkozás is. A dolgozatban áttekintett változások is ezért tűnhetnek „diffúznak”. De manapság már olyan jogszabályokban is „elbújhatnak” a magánszféra védelmi szintjét csökkentő rendelkezések, változások, amelyekre nem is gondolnánk. Illusztrációként említem meg az Országgyűlésről szóló új törvényt, amelynek nyomán a jövőben a magánéletet büntetőjogi eszközként védő rágalmazás és becsületsértés nem lesz kivétel a képviselői mentelmi jog alól.¹¹⁵

A változások tekintetében azzal az állásponttal értek egyet, miszerint a szabályozás elemzett iránya *egyre nagyobb teret hódít el a magánszférából, és az állami paternalizmust erősíti, illetve a korábbiakhoz képest mélyebb állami beavatkozást valósít meg.* Véleményem szerint arról nincs szó egyik nagyító alá vett esetben sem, hogy valamilyen közérdekekkel indokolható lenne a jogalkotói lépés, vagyis a magánszférához való jog negatív oldalának határát nem éri el.

Az állam részéről határozott elképzelés, hozzáállás figyelhető meg a magánszférához, de véleményem szerint ez az egyének kezében lenne jó helyen. Bár nem minden, a magánéletet korlátozó törekvés válik valóra, érdemes azt megvizsgálni, hogy a magánszférájuk nagy részétől megfosztott egyének milyen közösséget tükröznek vissza. „A kunyhójában a legszegényebb ember is ellenállhat a korona minden hatalmának” – mondta ifjabb William Pitt brit politikus a XVIII. század végén. De vajon így van ez még ma is?

¹¹⁵ 2012. évi XXXVI. törvény, 73. § (2) bekezdés

IRODALOMJEGYZÉK

Szakirodalom

BALOGH-BÉKÉSI Nóra: Az alapjogvédelem hatékonysága a hatásköri változások tükrében. *Pázmány Law Working Papers*, Nr. 2012/38.

<http://plwp.jak.ppke.hu/images/files/2012/2012-38-Balogh-Bekesi.pdf>

BARENDT, Eric: A kifejezés szabadságának és a magánszféra védelmének egyensúlya a strasbourgi bíróság ítélezési gyakorlatában. *Iustum Aequum Salutare*, 2010/3. szám, 45-69. o.

BOSTWICK, Gary: A Taxonomy of Privacy: Repose, Sanctuary and Intimate Decision. *California Law Review*, Vol. 64, 1976, 1447-1483. o.

BRANDEIS, Louis-WARREN, Samuel: The Right to Privacy. *Harvard Law Review*, Vol. 4, 1890, 193-220. o.

BROADBENT, Stefana: *L'intimité au travail. La vie privée et les communications personnelles dans l'entreprise*. FYP éditions (France), 2011.

DRINÓCZI Tímea-ZELLER Judit: A házasság és a család alkotmányjogi helyzete. *Jura*, 2006/1. szám, 16-22. o.

Emberi jogok. Szerk.: HALMAI Gábor-TÓTH Gábor Attila. Osiris Kiadó, Budapest, 2008, 269-282. o.

FISHER, Louis: *American Constitutional Law*. McGraw-Hill Inc., 1995.

GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: *Alkotmányos polgári jog? Az alapvető jogok alkalmazása a magánjogi jogvitákban*. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2011.

JÓRI András: Az adatvédelemért és az információszabadságért felelős biztos intézményéről. *Fundamentum*, 2010/2. szám

<http://www.fundamentum.hu/sites/default/files/10-2-02.pdf>

JÓRI András: *Adatvédelmi kézikönyv*. Osiris Kiadó, Budapest, 2005.

KELEMEN Katalin: Van még pálya. A magyar Alkotmánybíróság hatásköreiben bekövetkező változásokról. *Fundamentum*, 2011/4. szám

<http://www.fundamentum.hu/sites/default/files/11-4-06.pdf>

KOLTAY András: A magánszféra és a sajtó – magyar, angol és európai pillanatkép. *Magyar Jog*, 2007/10. szám, 616-625. o.

KÜPPER, Herbert: IT-alapjog és elektronikus magánszféra – az alkotmánybíróság legitim jogfejlesztése vagy tilos jogalkotása? (I. rész). *Közjogi Szemle*, 2009/4. szám, 1-6. o.

LÁBADY Tamás: A magánélet alkotmányos védelme (A házasság és a család védelme, a magánszférához való jog). *Acta Humana*, 1995/18-19. szám, 74-86. o.

MOLNÁR András: A magánszférához való jog az amerikai Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában. *De iurisprudencia et iure publico* (elektronikus folyóirat), 2011/2. szám

www.dieip.hu/2011_2_11.pdf

PROSSER, William: Privacy. *California Law Review*, Vol. 48, 1960.

SOLOVE, Daniel: A Taxonomy of Privacy. *University of Pennsylvania Law Review*, Vol. 154, No. 3, 2006.

SÓLYOM László: *A személyiségi jogok elmélete*. KJK, Budapest, 1983.

SZIKLAY Júlia: Az információs jogok történeti gyökerei – a köz- és magánszféra kategóriái alapján -. *De iurisprudencia et iure publico* (elektronikus folyóirat), 2010/1. szám
www.dieip.hu/2010_1_11.pdf

TÓTH Gábor Attila: Teherviselés
<http://www.szuveren.hu/jog/teherviseles>
2011. október 23.

TRÓCSÁNYI Sára: Média és méltóság. Sajtószabadság és személyiségvédelem két német alkotmánybírósági ítélet tükrében. *Infokommunikáció és jog*, 2005/6. szám, 199-204. o.

VARJU Márton: Az alaptörvény gazdasági adóssága
<http://www.szuveren.hu/jog/az-alaptorveny-gazdasagi-adossaga>
2011. április 17.

ZOLTÁN Ödön: A magánélet szabadsága és jogi védelme. *Magyar Jog*, 1992/9. szám, 530-538. o.

Hivatkozott jogszabályok (2012. október 21-én, illetve a vonatkozó AB határozat idején hatályos állapot)

Magyarország Alaptörvénye

Alaptörvény Átmeneti Rendelkezései

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

1992. évi LXVI. törvény a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról (módosítás: 2012. évi LX. törvény)

1999. évi XLII. törvény a nemdohányzók védelméről és a dohánytermékek fogyasztásának, forgalmazásának egyes szabályairól (módosítás: 2011. évi XLI. törvény)

2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól

2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról

2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról (módosítás: 2012. évi XXV. törvény)

2010. évi CXXIV. törvény az egyes gazdasági és pénzügyi tárgyú törvények megalkotásáról, illetve módosításáról szóló 2010. évi XC. törvény módosításáról

2011. évi CLI. törvény az Alkotmánybíróságról

2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről

2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről

2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről

2012. évi XXV. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény módosításáról

2012. évi XXXVI. törvény az Országgyűlésről

Az Európai Parlament és a Tanács 95/46/EK irányelve (1995. október 24.) a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról

Az Európai Parlament és a Tanács 2002/58/EK irányelve (2002. július 12.) az elektronikus hírközlési ágazatban a személyes adatok kezeléséről, feldolgozásáról és a magánélet védelméről („Elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv”)

Hivatkozott határozatok

Alkotmánybíróság

8/1990. (IV. 23.) AB határozat, ABH 1990, 42-45.
23/1990. (X. 31.) AB határozat, ABH 1990, 88-114.
15/1991. (IV. 13.) AB határozat, ABH 1991, 39-53.
2012/B/1991. AB határozat, ABH 2001, 1169-1173.
30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167-181.
60/1993. (XI. 29.) AB határozat, ABH 1993, 507-512.
56/1994. (XI. 10.) AB határozat, ABH 1994, 312-315.
1115/B/1995. AB határozat, ABH 1996, 551-553.
1234/B/1995. AB határozat, ABH 1999, 524-533.
772/B/1997. AB határozat, ABH 2000, 858-863.
37/2000. (X. 31.) AB határozat, ABH 2000, 293-302.
576/D/2000 AB határozat, ABH 2006, 1314-1331.
58/2001. (XII. 7.) AB határozat, ABH 2001, 527-571.
37/2002. (IX. 4.) AB határozat, ABH 2002, 230-265.
50/2003. (XI. 5.) AB határozat, ABH 2003, 566-595.
22/2004. (VI. 19.) AB határozat, ABH 2004, 367-380.
26/2004. (VII. 7.) AB határozat, ABH 2004, 398-437.
36/2005. (X. 5.) AB határozat, ABH 2005, 390-412.
43/2005. (XI. 14.) AB határozat, ABH 2005, 536-564.
144/2008. (XI. 26.) AB határozat, ABH 2008, 1107-1178.
53/2009. (V. 6.) AB határozat, ABH 2009, 410-456.
184/2010. (X. 28.) AB határozat, ABH 2010, 900-946.
37/2011. (V. 10.) AB határozat, ABH 2011, 225-258.
165/2011. (XII. 20.) AB határozat, ABH 2011, 478-544.
31/2012. (VI. 29.) AB határozat, ABH-ban még nem jelent meg

Emberi Jogok Európai Bírósága

Amann vs. Svájc, Application no. 27798/95, 2000. február 16.
Cotlet vs. Románia, Application no. 38565/97, 2003. június 3.
K. és T. vs. Finnország, Application no. 25702/94, 2001. július 12.
Kozak vs. Lengyelország, Application no. 13102/02, 2010. március 2.
Niemietz vs. Németország ügy, Application no. 13710/88. 1992. december 16.
Peck vs. Egyesült Királyság ügy, Application no. 44647/98. 2003. április 28.
Radio France és mások vs. Franciaország, Application no. 53984/00, 2004. március 30.
S. és Marper vs. Egyesült Királyság, Application nos. 30562/04 and 30566/04, 2008. december 4.
Von Hannover vs. Németország ügy, Application no. 59320/00. 2004. június 24.
X., Y. és Z. vs. Egyesült Királyság, Application no. 21830/93, 1997. április 22.

Emberi Jogok Európai Bizottsága

6825/74. számú ügy
8278/78. számú ügy
8239/78. számú ügy

8334/78. számú ügy
8707/79. számú ügy
32165/96. számú ügy

Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága

Griswold vs. Connecticut ügy, 381 U. S. 479
Lawrence vs. Texas ügy, 539 U. S. 558
Olmstead vs. United States ügy, 277 U. S. 438
Planned Parenthood of Southeastern Pennsylvania vs. Casey ügy, 505 U. S. 833

Német Szövetségi Alkotmánybíróság

BVerfGE 35, 202; 1 BvR 536/72.
BVerfGE 101, 361; BVerfG, 1BvR 653/96.

Alapvető jogok biztosa

Alkotmánybírósági indítvány a jogi segítségnyújtás kizárása ügyében. AJB-1961/2012
<http://www.ajbh.hu/allam/jelentes/201201961Ai.rtf>
Az ombudsman alkotmánybírósági indítványa a köznevelési törvény egyes rendelkezéseiről.
AJB-2523/2012
<http://www.ajbh.hu/allam/jelentes/201202523Ai.rtf>

Internetes források

http://www.senat.fr/lc/lc33/lc33_mono.html
http://hvg.hu/itthon/20110323_fidesz_maganszfera
http://www.senat.fr/lc/lc33/lc33_mono.html
http://helsinki.hu/wp-content/uploads/barroso_dpa_independence_hu_final.pdf
<http://tasz.hu/adatvedelem/szemelyes-adatainkon-hizlalt-uj-nemzetbiztonsagi-elemzo-csucsaszervet-hozna-letre-kormany>
<http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/szocialis-csaladi-es-ifjusagugyert-felelos-allamtitkarsag/hirek/a-gyermekvallalas-nemzetstrategiai-ugy>
http://nol.hu/belfold/20120811-az_ab_eloretolt_helyorsege
<http://mkab.hu/sajto/sajtomegjelenes/tobb-mint-1500-egyenruhas-fordult-az-ab-hez>
http://www.ekint.org/ekint_files/File/tanulmanyok/amicus_cardinal_laws_magyar_final.pdf

Az internetes hivatkozások esetén az utolsó belépés dátuma: 2012. október 21.

Az idézetekben található kiemelések tőlem származnak.